

Gazetecilerin Mesleki Memnuniyeti

2023 Araştırması Sonuç Raporu

This project is funded by the European Union
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Yayınıdır

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Association of Journalists and do not necessarily reflect the views of the European Union.
Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansal desteği ile yürüttüğü **Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi Projesi** ekibi tarafından hazırlanan Medya İzleme Raporları kapsamında 2023 yılı son çeyreğinde yapılan Mesleki Memnuniyet Araştırması'nda bulunan her türlü içerik kaynak gösterilerek kısmen veya tamamen çoğaltılabilir. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Yazar:

Dr. ağrı Kaderoğlu Bulut

Ankara Üniversitesi İletifim Fakültesi

Teşekkür:

Bu araştırmanın hazırlanmasında katkılarda bulunan **Kenan şener'e**, **Yusuf Kanlı'ya** ve **M4D Proje Ekibine** teşekkür ederiz. Çalışmalarımızda değerli rehberliğinden dolayı Gazeteciler Cemiyeti Başkanı **Nazmi Bilgin'e** teşekkürlerimizi sunarız.

Kapak Fotoğrafı: DepoPhotos

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi

Telefon

Mobil: +90 533 045 08 67

Telefon/Faks: +90 312 468 12 09

E-Posta

info@gc-tr.org

info@media4democracy.org

Web Adresi

www.gc-tr.org

www.media4democracy.org

Adres

Üsküp Caddesi (evre Sk.)

No:35, ankaya, Ankara

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	6
I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	7
Cinsiyet ve Yaş.....	7
Öğrenim Durumları.....	8
Şehir.....	9
Medya Mecraları.....	10
Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel)	11
Mesleki Pozisyon	11
Mesleki Deneyim	12
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	14
Çalışma Biçimleri	14
Basın Kartı Sahipliği.....	14
Çalışma Süreleri.....	15
Ücretler	15
İşe Dönük Kaygılar.....	17
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	19
İfade Özgürlüğü.....	19
Sansür-Otosansür Uygulamaları	20
Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri	21
Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri	22
IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	24
V. BEŞ YILLIK BİLANÇO: EĞİLİMLER, SÜREKLİLİKLER VE DEĞİŞİMLER.....	29
SONUÇ.....	33

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Gazetecilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	7
Grafik 2. Gazetecilerin Yaşa Göre Dağılımı.....	7
Grafik 3. Gazetecilerin Öğrenim Durumları.....	8
Grafik 4. Gazetecilerin İllere Göre Dağılımı.....	10
Grafik 5. Gazetecilerin Çalıştıkları Mecralar.....	10
Grafik 6. Gazetecilerin Çalıştıkları Kurumların Kapsamı	11
Grafik 7. Mesleki Görev Dağılımları.....	12
Grafik 8. Gazetecilerin Sektörde Çalışma Deneyimleri	12
Grafik 9. Gazetecilerin Çalışma Biçimleri	14
Grafik 10. Basın Kartı Sahipliği.....	14
Grafik 11. Gazetecilerin Çalışma Süreleri.....	15
Grafik 12. Gazetecilerin Ücretleri	15
Grafik 13. Gazetecilerin Ücretlerinin Emeklerinin Karşılığı Olup Olmadığı.....	16
Grafik 14. Aldığım Ücretle Geçimimi Rahatlıkla Sağlayabiliyorum	16
Grafik 15. Gazetecilerin İşlerine Dönük Gelecek Kaygısı.....	17
Grafik 16. Gazetecilerin İşlerine Dönük En Çok kaygı Duydukları Konular	17
Grafik 17. Gazetecilerin İş Güvencesi ve Yüksek Ücret Kıyaslamasına Dönük Tercihleri	18
Grafik 18. Mesleğimi Özgürce Yapabiliyorum	19
Grafik 19. “Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir”	20
Grafik 20. “Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor”	20
Grafik 21. “Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu”	20
Grafik 22. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz ?”	21
Grafik 23. “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu”	21
Grafik 24. “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım”	22
Grafik 25. Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı.....	22
Grafik 26. “Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum”	23
Grafik 27. “Yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir”	24
Grafik 28. “Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir”	24
Grafik 29. “Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum”	25
Grafik 30. “Mesleğimin beni olumlu şekilde ilerlettiğini düşünüyorum”	25
Grafik 31. “Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum”	25
Grafik 32. “Mesleğimi eskiden daha çok severdim”	26
Grafik 33. “Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim”	26
Grafik 34. “Gazeteci olmak beni mutlu ediyor”	26
Grafik 35. “Meslek seçecek gençlere bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim”	27
Grafik 36. “Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır”	27
Grafik 37. “Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor”	27
Grafik 38. “Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum”	28
Grafik 39. Yıllara Göre Araştırmalara Katılan Gazeteci Sayısı.....	29
Grafik 40. Yıllara Göre Araştırmalara Katılan Gazetecilerin Mesleki Pozisyonları	29
Grafik 41. Yıllara Göre Günlük 8 Saatin Üzerinde Çalışan Gazeteciler.....	30
Grafik 42. Yıllara Göre Asgari Ücret ve Altında Çalışan Gazeteciler	30
Grafik 43. Yıllara Göre Sansüre Uğrama	31
Grafik 44. Yıllara Göre Otosansür.....	31
Grafik 45. Yıllara Göre Gazetecilik Faaliyetlerinden Ötürü Tehdit Alma Durumu.....	31
Grafik 46. Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığa Uğrama.....	32
Grafik 47. Yıllara Göre Toplumsal Fayda ve Saygınlık İlişkisi.....	32

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Yaş Gruplarına Göre Cinsiyet Dağılımı.....	8
Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğrenim Durumu	9
Tablo 3. Gazetecilerin Çalıştıkları Medyanın Kapsamına Göre Öğrenim Durumu.....	9
Tablo 4. Yerel ve Ulusal Medya Ölçeğinde Cinsiyet Dağılımı	11
Tablo 5. Mesleki Deneyim Yılına Göre Cinsiyet Dağılımı	13

GİRİŞ

Bu rapor, Gazeteciler Cemiyeti tarafından Avrupa Birliği finansal desteğiyle yürütül-
mekte olan Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi (Media for Democracy/
Democracy for Media- M4D) projesi kapsamında gerçekleştirilen 2023 yılı mesleki
memnuniyet anketinin sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın amacı, gazetecilerin
ekonomik, siyasal, toplumsal ve teknolojik dinamiklerle dönüşmekte olan meslekleri-
ne ilişkin algılarını ve değerlendirmelerini tespit edebilmektir. Bu değerlendirmeler, yal-
nızca Türkiye'deki gazetecilik mesleğine dönük yapısal unsurları değil, gazetecilerin
kendilerini bireysel ve toplumsal açıdan bu meslek içerisinde nasıl konumlandıkları-
rını göstermesi açısından da önemlidir. Çalışma 2000 ve 2021 yıllarında gerçekleştirili-
len mesleki memnuniyet araştırmalarının bir devamı olarak değerlendirilebilir. Böylece
temel konulardaki süreklilikleri ve değişimleri izlemek de mümkün olabilmektedir.

Araştırma yöntemsel olarak nicel araştırma desenine sahiptir. Araştırmanın temelini
oluşturan mesleki değerlendirme anketi, 6 Aralık 2023- 12 Ocak 2024 tarihleri arasın-
da internet üzerinden yürütülmüştür. Anketin gerçekleştirilmesi sürecinde hem Gaze-
teciler Cemiyeti ve M4D Projesi hesaplarından gazetecilere açık çağrı yapılmış hem de
medya kuruluşlarındaki gazetecilere e-posta ya da kısa mesaj gibi yollarla ulaşılmaya
çalışılmıştır. 2022 araştırmasındaki soru seti bu çalışmada da büyük ölçüde korun-
muştur. Ankete Türkiye çapında 53 ilden, ulusal ve yerel medyadan, farklı mecralardan
ve çeşitli görev alanlarından toplam 401 gazeteci katılmıştır. Bu bakımdan araştırma
geçen yıllardaki mesleki memnuniyet araştırmalarından çok daha geniş bir örnekleme
ulaşmış bulunmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın Türkiye'de gazetecilik alanında
son yıllarda yapılan en geniş çaplı çalışma olduğu söylenebilir.

Araştırmada gazetecilere demografik özellikleri, çalışma koşulları, haber üretim sü-
reçleri ve mesleğe dönük değerlendirmeleri olmak üzere dört temel kategoride sorular
yöneltilmiştir. Çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yanı sıra likert ölçeğine dayalı yar-
gı cümleleri de ankete yer almaktadır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik programı
ile analiz edilmiştir. Görselleştirmelerde grafikler ve tablolar kullanılmıştır.

Rapor beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, araştırmaya katılan gazetecilerin de-
mografik özellikleri serimlenmekte; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, yaşadıkları şehir,
çalıştıkları medya mecrası, bu mecranın kapsamı (yerel, ulusal), sektörde çalışma yılı
gibi veriler bu bölümde ele alınmaktadır. İkinci bölümde gazetecilerin çalışma koşul-
larına dönük değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu bölüm çalışma biçimleri, basın kartı
sahipliği, çalışma süreleri, ücretler ve işe dönük kaygılarla ilgili bulguları içermektedir.

Haber üretim sürecine ilişkin bulguları içeren üçüncü bölümde, ifade özgürlüğü, san-
sür-otosansür, tehdit, suçlanma, yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık süreçlerine
ilişkin sonuçlar aktarılmaktadır. Dördüncü bölüm, gazetecilerin mesleklerine ve onun
toplumsal anlamına ilişkin algı ve değerlendirmelerini içermektedir. Gazetecilerin
mesleğin mevcut durumu hakkındaki değerlendirmeleri ve kendilerinin meslekleriyle
kurdukları ilişkinin değişimi bu bölümde incelenmektedir.

Son bölüm olan beşinci bölümde, son beş yıldır düzenli olarak gerçekleştirilen mesleki
memnuniyet araştırmalarının sonuçları karşılaştırılmakta ve alanda ne gibi eğilimlerin
gözlemlendiği, süreklilik ve değişimlerin hangi boyutlarda gerçekleştiği incelenmektedir.
Böylece, gazetecilerin son beş yıllık dönemini panoramik bir çerçevede görmek müm-
kün olacaktır. Bu araştırmanın Türkiye'de gazetecilik alanındaki çalışma ve fikir üret-
me süreçlerine küçük de olsa bir katkı sunması ve yeni çalışmalar için teşvik edici bir
işlev görmesi umulmaktadır.

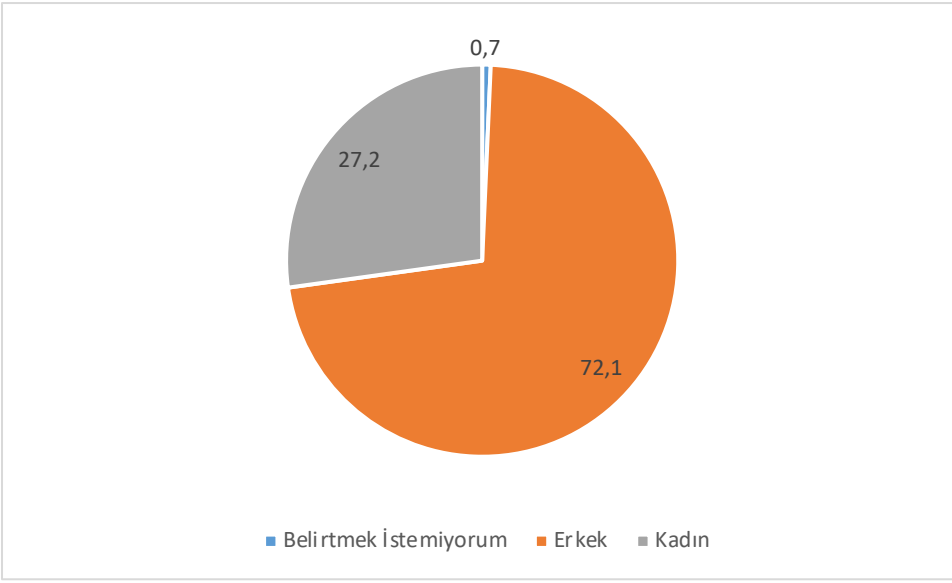

I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Gazetecilerin demografik özellikleri, bir yandan Türkiye’de gazetecilik alanının ve emeğinin sosyolojik durumu hakkında bilgi verirken, diğer yandan ise gazetecilerin kendi iş süreçlerine ve mesleklerine dönük değerlendirmelerini daha isabetli kavramayı ve açıklamayı mümkün kılacaktır.

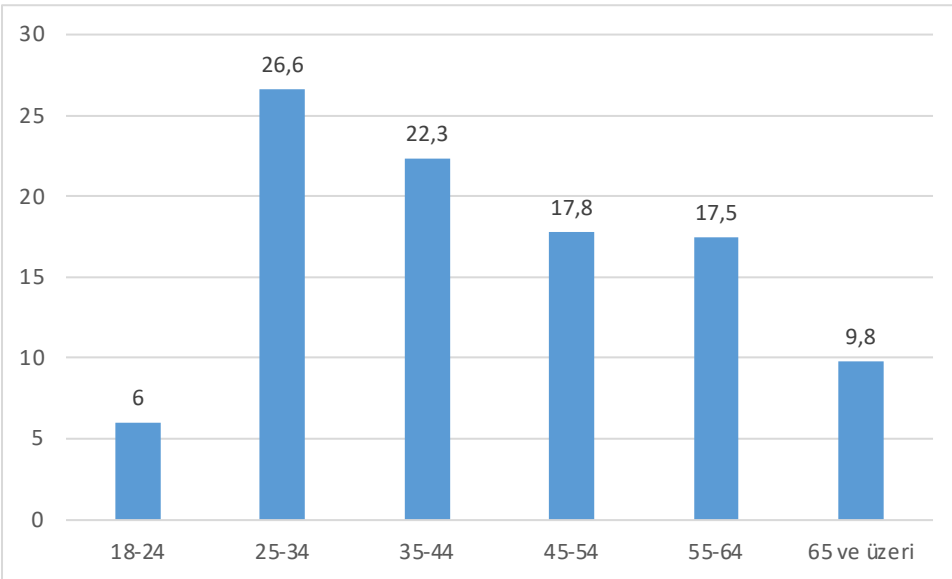
Cinsiyet ve Yaş

Grafik 1. Gazetecilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık dörtte üçü (yüzde 72,1) erkek, dörtte biri (yüzde 27,2) kadındır. Cinsiyetini trans kadın olarak belirten ve belirtmek istemeyen küçük bir kesim de (binde 7) bulunmaktadır. (Grafik 1).

Grafik 2. Gazetecilerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaşa göre dağılıma bakıldığında ise araştırmaya katılan gazetecilerin yaşlarının çok geniş bir aralığa yayıldığı, ortalamasının ise 43 olduğu görülmektedir. 25-34 yaş aralığının en büyük grubu oluşturduğu (yüzde 26,6) görülmektedir. Bunu sırasıyla 35-44 yaş (yüzde 22,3), 45-54 yaş (yüzde 17,8), 55-64 yaş (yüzde 17,5), 65 ve üzeri yaş (yüzde 9,8) grubu takip etmektedir. Gazeteciler arasında en az görülen yaş grubu ise 18-24 (yüzde 6) yaş aralığıdır (Grafik 2).

Buradan hareketle gazetecilik alanında 25-44 yaş arasında ciddi bir yığılma olduğu (yüzde 48,9), gazetecilerin yarıya yakınının bu aralıkta bulunduğu gözlemlenmektedir. Üçte birinden daha fazlasının (yüzde 35,3) ise 45-64 yaş aralığında olduğu söylenebilir.

Dikkat çeken bir durum da tüm yaş gruplarında erkeklerin kadınlardan daha fazla olmakla birlikte ve yaş arttıkça kadın gazeteci oranının daha da azalıyor olmasıdır. Özellikle 35 yaş sonrası gruplarda fark daha da açılmaktadır. Bu manzara, kadınların ilerleyen yaşlara kadar meslekte kalabilmesinin erkeklere göre daha zor olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Tablo 1).

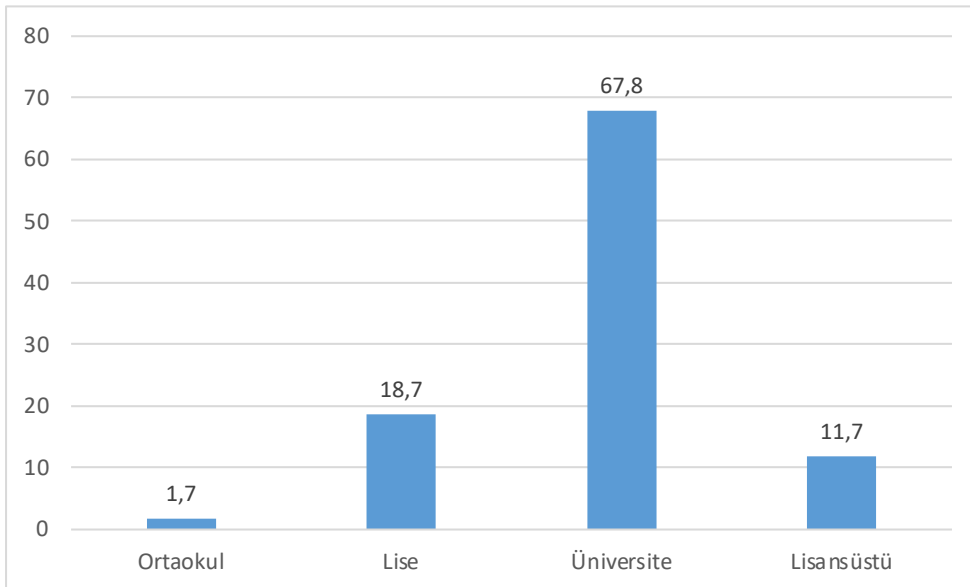
Tablo 1. Yaş Gruplarına Göre Cinsiyet Dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Lütfen yaşınızı belirtiniz	18-24		54,2%	45,8%
	25-34	0,9%	56,6%	42,5%
	35-44	1,1%	71,09%	27,0%
	45-54	1,4%	74,6%	23,9%
	55-64		88,6%	11,4%
	65 ve üzeri		89,7%	10,3%

Öğrenim Durumları

Bir başka demografik gösterge gazetecilerin öğrenim durumlarıdır. Gazeteciler arasında üniversite derecesine sahip olanların baskın olduğu görülmektedir.

Grafik 3. Gazetecilerin Öğrenim Durumları

Üniversite mezunu olanların oranı yüzde 67,8, lise mezunu olanların oranı yüzde 18,7, lisansüstü öğrenime sahip olanların oranı ise yüzde 11,7'dir (Grafik 3). Buradan hareketle, üniversite ve üstü dereceye sahip olanların gazetecilik alanının yüzde 79,5'ini oluşturduğu tespit edilmektedir. Buradan hareketle, gazetecilikte üniversite eğitiminin artık alanın genel eğilimi olarak yerleşiklik kazandığı söylenebilir.

Cinsiyete göre öğrenim durumları incelendiğinde ise, kadın gazetecilerin erkeklere göre daha yüksek bir öğrenim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Kadın gazetecilerde üniversite mezuniyet oranı yüzde 78,9 iken erkek gazetecilerde bu oran yüzde 63,7'dir. Lisansüstü eğitim oranları anlamlı bir farklılık taşımazken, ortaokul ve lise derecesinin erkek gazetecilerde yoğunlaştığı gözlenmektedir (Tablo 2). Genel olarak bakıldığında kadın gazetecilerin yüzde 90,8'inin, erkeklerin ise yüzde 75,1'inin üniversite ve üzeri öğrenim düzeyine sahip olduğu belirlenmektedir.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğrenim Durumu

		Öğrenim durumunuz nedir?			
		Lise	Ortaokul	Üniversite	Lisansüstü
Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz	Belirtmek istemiyorum			66,7%	33,3%
	Erkek	22,5%	2,4%	63,7%	11,4%
	Kadın	9,2%		78,9%	11%

Dikkat çeken bir diğer nokta, ortaokul ve lise mezunu gazetecilerin yerel medyada ağırlıkta olması, üniversite ve lisansüstü öğrenimin ise ulusal medyada çalışan gazetecilerde daha fazla olmasıdır. Bu yoğunlaşmaya karşın yine de yerel medyada çalışan gazetecilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 63,6) üniversite mezunu, yüzde 7,1'i de lisansüstü öğrenim mezunudur (Tablo 3).

Tablo 3. Gazetecilerin Çalıştıkları Medyanın Kapsamına Göre

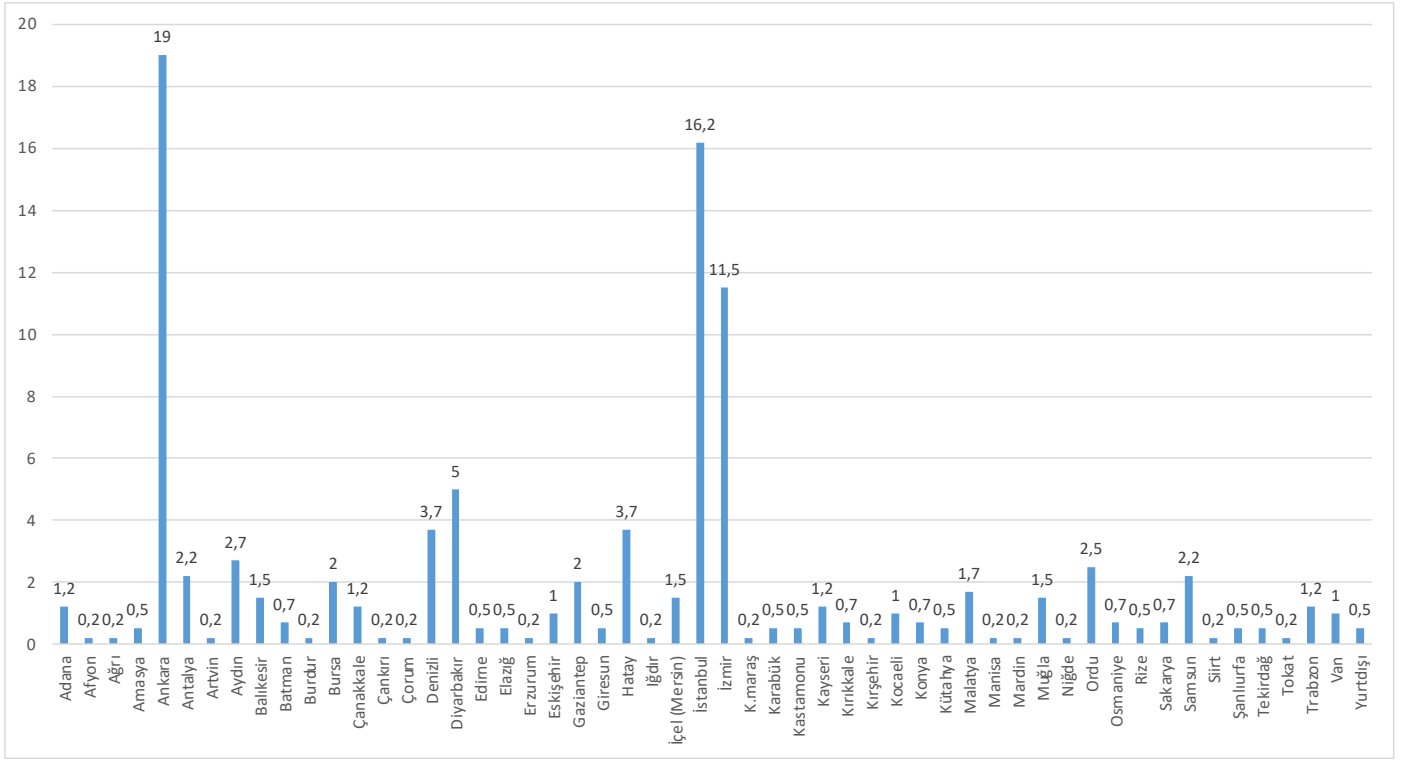
		Öğrenim durumunuz nedir?			
		Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel Medya	3,0%	26,3%	63,6%	7,1%
	Ulusal Medya	0,5%	11,6%	71,2%	16,7%

Şehir

Gazetecilerin yaşadıkları iller de önemli bir demografik unsurdur. Gazeteciler Türkiye çapında 53 ilden ve yurtdışından ankete katılım göstermiştir. Büyük çoğunluğu ise medya faaliyetlerinin de yoğunlaştığı Ankara (yüzde 19), İstanbul (16,2) ve İzmir (yüzde 11,5) oluşturmaktadır. Bu illeri Diyarbakır (yüzde 5), Denizli ve Hatay (yüzde 3,7), Aydın (2,7), Ordu (yüzde 2,5) ve diğer iller takip etmektedir (Grafik 4).

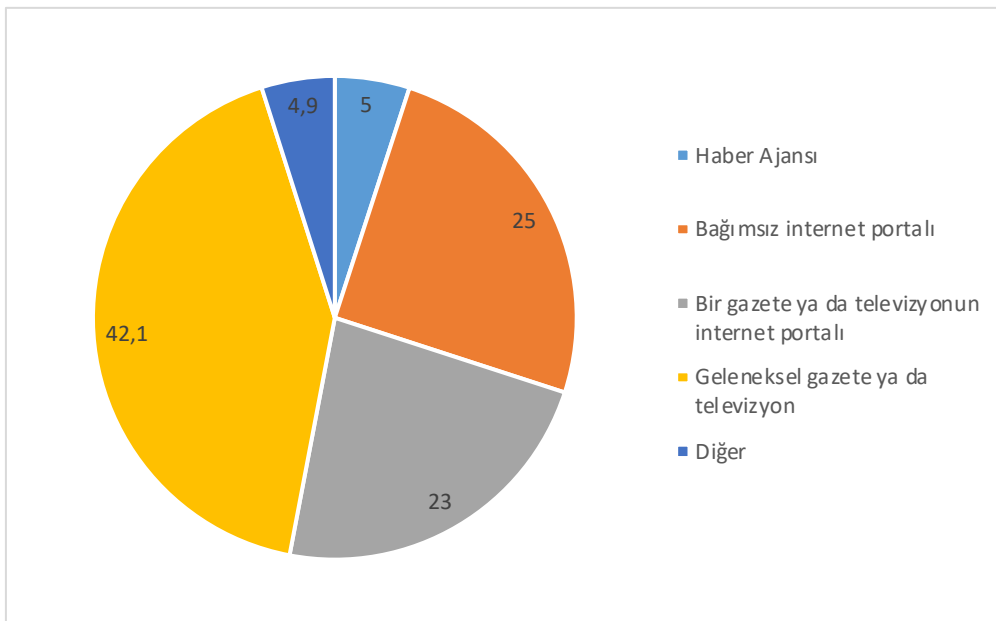
Grafik 4. Gazetecilerin İllere Göre Dağılımı

Medya Mecraları

Gazetecilerin çalıştıkları mecraların dağılımı da önemli bir veridir. Buna göre gazetecilerin yüzde 42,1'i geleneksel gazete ya da televizyonda çalışmaktadır. Dörtte biri (yüzde 25) bağımsız internet portallarında, yüzde 23'ü bir gazete ya da televizyonun internet portalında, yüzde 5'i ise haber ajanslarında çalışmaktadır. Yüzde 4,9'luk "Diğer" seçeneği ise çoğunlukla kimi kurum ve kuruluşların basın sorumlularından ve aynı anda birçok mecrada haber üretiminde olanlardan oluşmaktadır (Grafik 5). Bulgulara göre geleneksel medyanın hala en önemli gazetecilik mecralarından olduğu, internetin ise gazetecilik için büyümeye devam eden bir alan olduğu söylenebilir.

Grafik 5. Gazetecilerin Çalıştıkları Mecralar

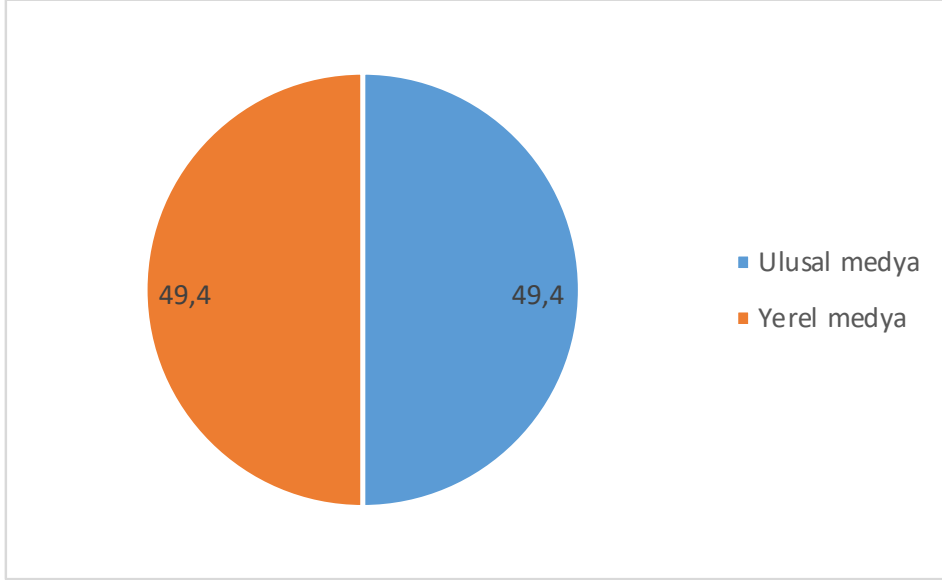

Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel)

Söz konusu mecraların kapsamlarına bakıldığında ise ankete ulusal ve yerel medyadan aynı sayıda gazetecinin katıldığı görülmektedir (Grafik 6).

Grafik 6. Gazetecilerin Çalıştıkları Kurumların Kapsamı

Yerel ve ulusal medyada çalışan gazeteciler cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde ise, yerel medyada çalışanların yüzde 23,2'sinin kadın, yüzde 76,3'ünün erkek; ulusal medyada çalışan gazetecilerin ise yüzde 30,8'inin kadın, yüzde 68,2'sinin 'inin erkek olduğu tespit edilmektedir (Tablo 4). Genel olarak bakıldığında ulusal ve yerel medyada çalışan gazetecilerin cinsiyet dağılımlarının birbirine görece yakın oranlarda seyrettiği söylenebilmektedir.

Tablo 4. Yerel ve Ulusal Medya Ölçeğinde Cinsiyet Dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Ulusal medya	1,0%	68,2%	30,8%
	Yerel medya	0,5%	76,3%	23,2%

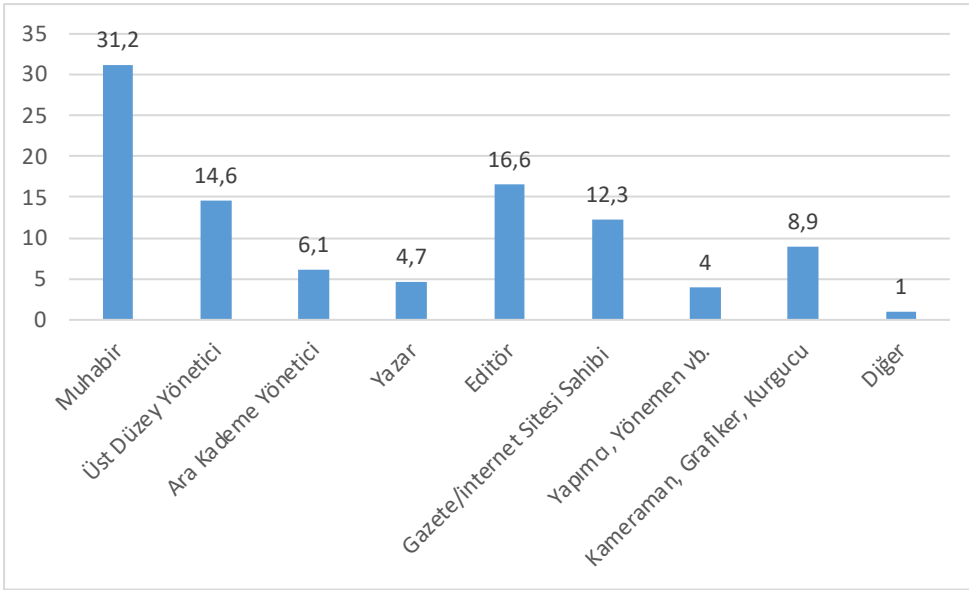
Mesleki Pozisyon

Gazeteciler mesleki görev dağılımları açısından incelendiğinde ise haber süreçlerinin üretim, yönetim ve teknik aşamalarını içeren pek çok farklı pozisyondan katılımcılar gözlenmektedir. Mesleki görev dağılımı içerisinde en geniş grubun muhabirlerden (yüzde 31,2) oluştuğu, bunu sırasıyla editörlerin (yüzde 16,6) ve genel yayın yönetmenliği, yazı işleri müdürlüğü ya da temsilcilik gibi görevleri kapsayan üst düzey yöneticilerin (yüzde 14,6) takip ettiği görülmektedir.

Bu orana haber müdürlüğü gibi görevleri kapsayan ara kademe yöneticiler (yüzde 6,1) de eklenince katılımcıların üçte ikisinden fazlasının (yüzde 68,5) doğrudan haber üretim süreçleri içinde yer alan pozisyonlardan geldikleri tespit edilebilir (Grafik 7).

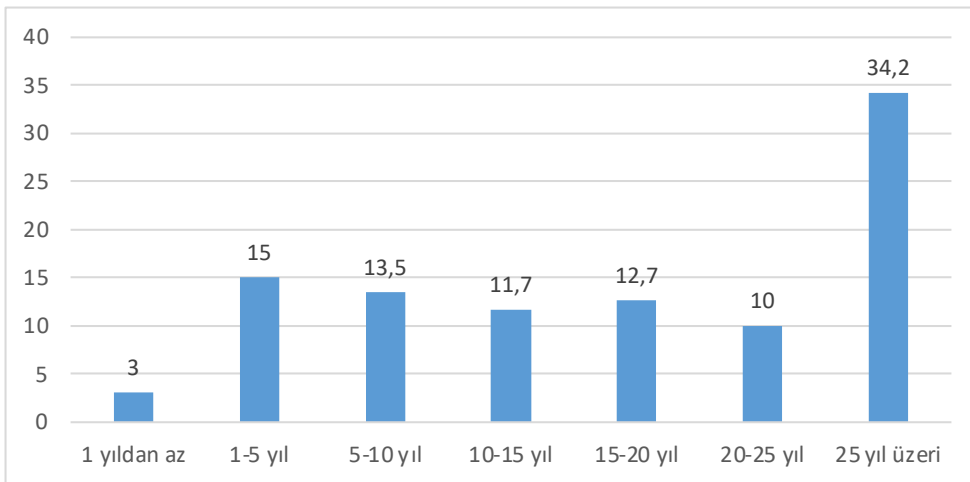
Grafik 7. Mesleki Görev Dağılımları

Mesleki Deneyim

Gazetecilere dönük bir başka demografik gösterge sektörde çalışma deneyimidir. Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 18) en çok 5 yıllık çalışma deneyimine sahipken yarıya yakını ise (yüzde 44,2) 20 yıl ve üzerinde deneyimlidir. Yüzde 13,5'i 5-10 yıl arası, yüzde 11,7'si 10-15 yıl arası, yüzde 12,7'si ise 15-20 yıl arası deneyime sahiptir (Grafik 8).

Grafik 8. Gazetecilerin Sektörde Çalışma Deneyimleri

Mesleki deneyim açısından değerlendirildiğinde, 1 yıldan daha az ve 5 yıl arası çalışma deneyimine sahip olanların oranı azımsanmayacak düzeydedir. Bununla birlikte 10 yılın altında çalışma deneyimi bulunanların yaklaşık üçte birlik (yüzde 31,5) bir oranı kapladığı görülmektedir. 20 yıl ve üzeri deneyime sahip gazeteciler ise yüzde 44,2'lik bir kesimi oluşturmaktadır. 10-20 yıl arası deneyime sahip orta kuşak ise yalnızca dörtte birlik (yüzde 24,4) bir orana sahiptir. Buradan hareketle bir uçta deneyimli gazetecilerin olduğu, diğer uçta ise oldukça genç gazetecilerin bulunduğu, orta kuşak denebilecek gazetecilerin ise giderek azaldığı bir görünümünden bahsetmek mümkündür.

Bir diğ er nokta mesleki deneyim ve cinsiyet iliş kisidir. Yukarı da yaş grupları ve cinsiyet iliş kisi bağ lamında değ inilen eş itsiz durum mesleki deneyim alanında da izlenebilmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Mesleki Deneyim Yılına Gö re Cinsiyet Dağı lımı

		Lü tfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Kaç yıld ır bu meslekte çalış ıyorsunuz?	1 yıld an az	8,3%	41,7%	50%
	1-5 yıl		48,3%	51,7%
	5 10 yıl		61,1%	38,9%
	10-15 yıl	4,3%	70,2%	25,5%
	15-20 yıl		72,5%	27,5%
	20-25 yıl		82,5%	17,5%
	25 yıl üzeri		86,9%	13,1%

Buna göre, mesleğ e yeni baş lamış 0-1 yıl arası deneyimi olan gazetecilerde kadın (yüzde 50) gazeteci oranının erkek (yüzde 41,7) gazetecilerden fazla oldu ğ u, buna karş ın mesleki deneyim yılı arttıkça aradaki makasın erkek gazeteciler lehine güçlü biçimde aç ıldı ğ ı gözlenebilmektedir. Bu durumun bir yandan evlenme, doğ um, çocuk ve yaş lı bakımı gibi nedenlerle kadınların meslekten uzak kalması ve mesleğ e tekrar dönebilmelerinin koş ullarının oldukça zor olması nedeniyle, diğ er yandan ise mesleğ in zorlukları ve çalış ma koş ulları gerekçe gösterilerek kadınların mesleğ in dış ına itilmesi gibi nedenlerle bağ lantısı oldu ğ u söylenebilir.

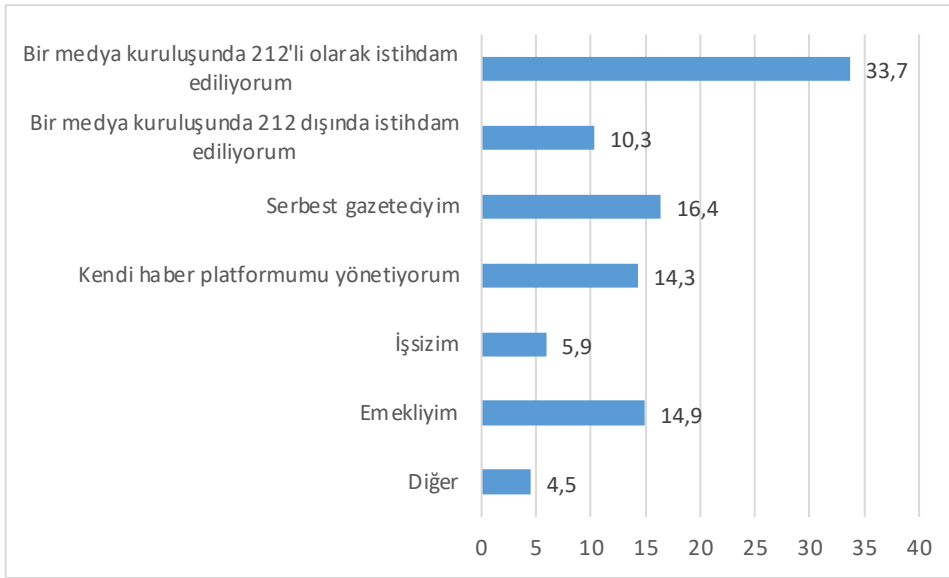
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Gazetecilerin çalışma koşullarına dönük bulgular çalışma biçimi, çalışma süreleri, ücretler/gelirler, basın kartı sahipliği ve işe dönük kaygılar ekseninde incelenebilir. Çalışma koşulları, mesleğin hangi şartlar altında yapıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Çalışma Biçimleri

Çalışma koşullarının temel unsurlarından biri çalışma biçimidir. Gazetecilik alanında ücretli çalışma ve serbest gazetecilik formları en yaygın iki çalışma biçimi olarak öne çıkmaktadır. Gazetecilerin üçte biri (yüzde 33,7) bir medya kuruluşunda 212'li olarak (5953 sayılı Basın-İş Kanunu kapsamında) çalışmaktadır.

Grafik 9. Gazetecilerin Çalışma Biçimleri

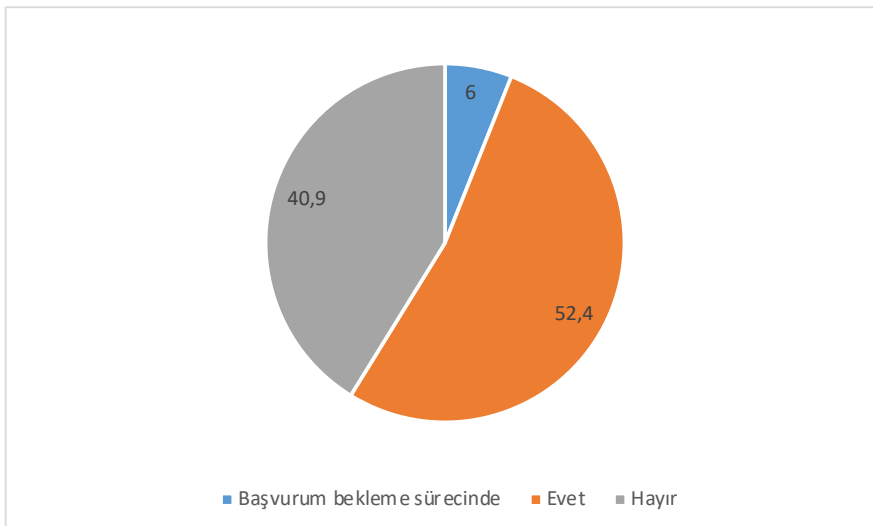

Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilen gazetecilerin oranı ise yüzde 10,3'tür. Bu iki kategori medya alanında ücretli çalışmayı işaret etmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 44) ücretli çalışmaktadır. Gazetecilerin yüzde 16,4'ü ise serbest (freelance) gazetecilik yapmaktadır. Bu iki kategoriyi yüzde 14,3 ile kendi haber platformunu yöneten gazeteciler takip etmektedir. Emekli gazetecilerin oranı yüzde 14,9, işsiz olduğunu belirten gazetecilerin oranı ise yüzde 5,9'dur (Grafik 9).

Basın Kartı Sahipliği

Gazeteciler için çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru basın kartı sahipliğidir. Araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 52,4'ü basın kartı sahibi olduğunu, yüzde 40,9'u basın kartının olmadığını belirtmiştir. Yüzde 6'lık bir kesim ise basın kartı başvurusunun bekleme sürecinde olduğunu ifade etmektedir (Grafik 10).

Grafik 10. Basın Kartı Sahipliği

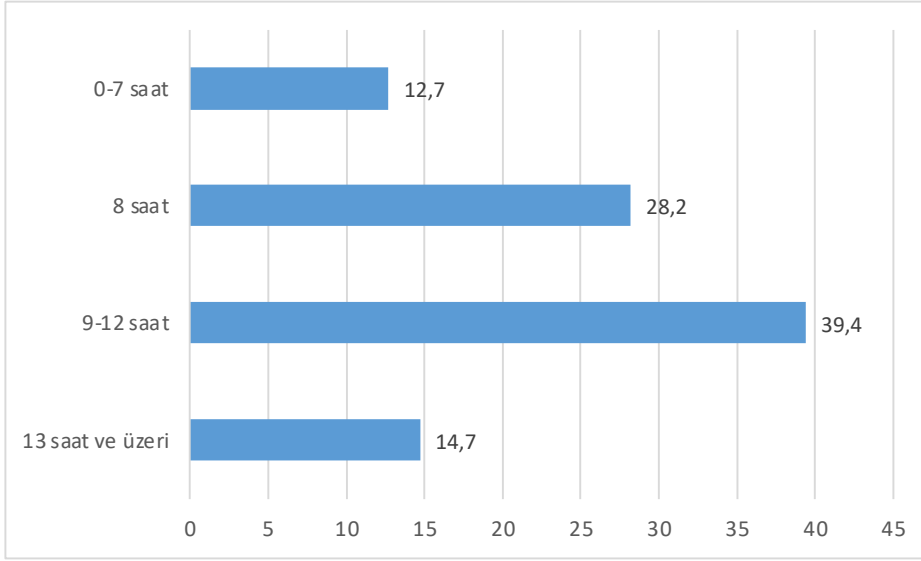

Çalışma Süreleri

Gazetecilerin çalışma biçimleri, çalıştıkları mecralar ve basın kartı sahipliğinin ardından, çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru olarak çalışma süreleri de² incelenmelidir.

Grafik 11. Gazetecilerin Çalışma Süreleri

Araştırmanın bulgularına göre her dört gazeteciden biraz fazlası (yüzde 28,2) yasal çalışma süresi olan günde 8 saat çalışmaktadır. Gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 39,4) ise günlük 9 ila 12 saat arasında çalışmaktadır. 13 saat ve üzeri çalıştığını belirtenlerin oranı yüzde 14,7, günde 7 saate kadar çalıştığını belirtenlerin oranı ise yüzde 12,7'dir (Grafik 11). Bu verilerden hareketle gazetecilerin yüzde 40,9'unun 8 saate kadar, yarısından çoğunun (yüzde 54,1) ise günde 9 saat ve üzerinde çalıştıkları görülmektedir.

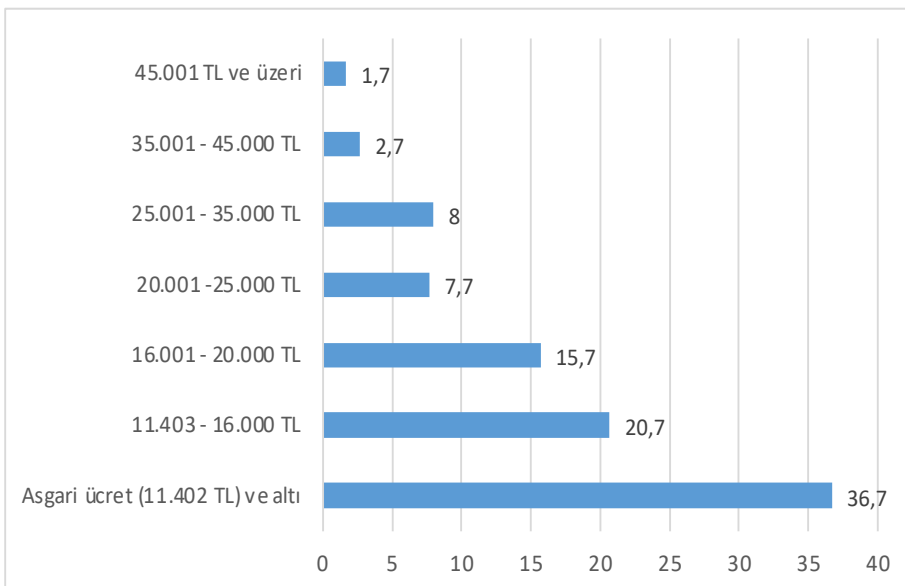
Uzun çalışma süreleri gazetecilikteki çalışma koşulları bakımından oldukça çarpıcıdır ve üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, gazetecilerin kendilerini fiziksel, toplumsal, bireysel ve mesleki olarak yeniden üretmek için ayıracakları zamanların oldukça azaldığına işaret etmesi bakımından da oldukça kritiktir.

Çalışma süreleri cinsiyete ve yaşa göre değerlendirildiğinde gazeteciler arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmektedir. Benzer şekilde, meslekte çalışma yılı, mesleki pozisyon, çalışılan mecralar ve çalışılan kurumun kapsamı da uzun çalışma süreleri bakımından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Dolayısıyla çalışma sürelerinin uzunluğu tüm gazetecileri yatay kesen bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır.

Ücretler

Uzun çalışma sürelerinin ardından çalışma koşullarının önemli bir boyutu olarak aylık ücretler/gelirler de gazetecilerin mesleki ve toplumsal durumlarına ilişkin önemli bulgular sunmaktadır.

Grafik 12. Gazetecilerin Ücretleri

Alandaki ücret dağılımı incelendiğinde, mesleki-kurumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıktıkça daha az sayıda gazeteci için artan ücretlerin bir yanda; alt kademelelere inildikçe ise çoğalan sayıda gazeteci için azalan ücretlerin diğer yanda olduğu tespit edilmektedir. Bu bakımdan ücret dağılımının "piramit" benzeri bir model oluşturduğu söylenebilir (Grafik 12).

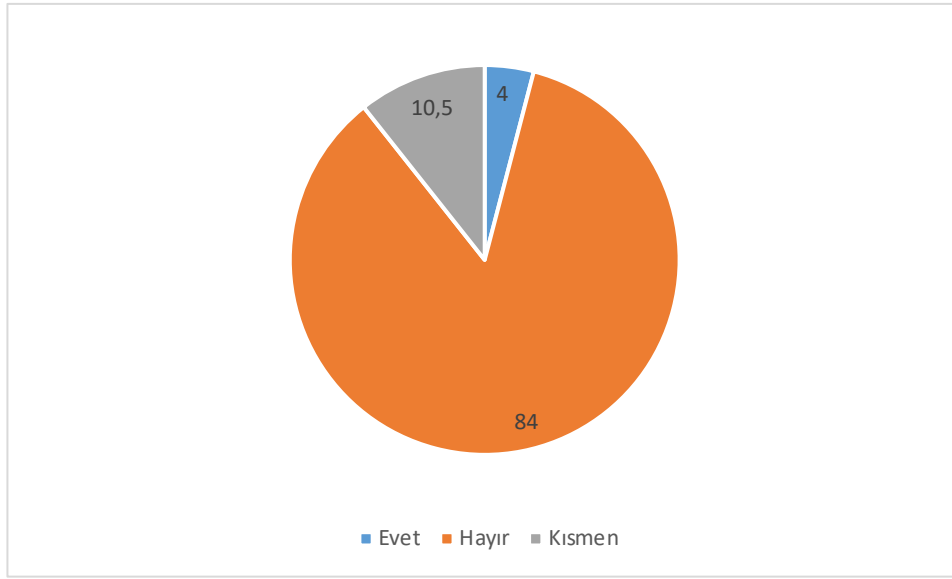
² İş Kanunu'na göre haftalık olarak belirlenen çalışma süreleri, Basın İş Kanunu'nda günlük olarak belirlenmiştir. İş Kanunu'nda çalışma süreleri haftalık 45 saat olarak belirlenirken, Basın İş Kanunu'nda gazeteciler için çalışma süresi günlük 8 saat olarak düzenlenmektedir.

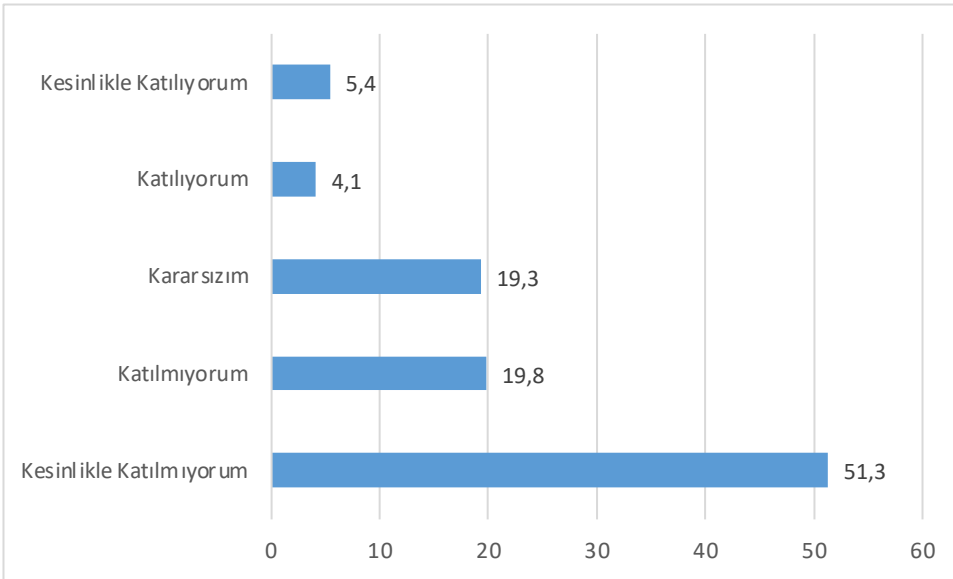
Araştırmaya katılan her üç gazeteciden biri (yüzde 36,7) asgari ücret² ve altında ücret almaktadır. Gazetecilerin beşte biri (yüzde 20,7) 11.403-16.000 TL, yüzde 15,7'si ise 16.001-20.000 TL aralığında ücrete sahiptir. 20.001-25.000 bandında ücrete sahip olanlar yüzde 7,7, 25.001-35.000 aralığında ücret alanlar ise yalnızca yüzde 8 düzeyindedir. 35.000 TL'nin üzerinde ücrete sahip olanların oranı ise oldukça düşüktür (yüzde 4,4). Bu tablo oldukça vahim bir durumu işaret etmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu kriz ve yüksek enflasyon durumu dikkate alındığında tablonun ağırlığı daha da artmaktadır.

Bu noktada gazetecilerin, aldıkları ücretlere ilişkin değerlendirmeleri önem kazanmaktadır. Gazetecilerin yüzde 84'ü aldığı ücretin emeğinin karşılığı olmadığını düşünmektedir. Yüzde 10,5'i aldığı ücretin emeğinin karşılığını kısmen sağladığını belirtirken, yalnızca yüzde 4'lük kesim aldığı ücretin emeğinin karşılığına denk geldiğini belirtmektedir (Grafik 13). Bu sonuçlara göre, Türkiye'de gazeteciler emeklerinin karşılığını alamadıklarını düşünmektedirler. Bu durumu, gazetecilerde yıpranmışlığa ve mesleğe dönük yılgınlığa kapı araladığı tahmin edilebilir.

Grafik 13. Gazetecilerin Ücretlerinin Emeklerinin Karşılığı Olup Olmadığı

Grafik 14. Aldığım Ücretle Geçimimi Rahatlıkla Sağlayabiliyorum

Bu çerçevede gazetecilerin ücretleri ve geçim pratiklerine dönük ifadeleri de önemlidir. "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum" ifadesine katılmayan gazetecilerin oranı toplam yüzde 71,1'dir. Dolayısıyla her dört gazeteciden yaklaşık üçü aldığı ücretle geçimini rahatça sağlayamadığını belirtmektedir. Ücretinin geçimini sağlamaya yettiğini ifade eden gazetecilerin oranı ise yalnızca yüzde 9,5'tir (Grafik 14). Bu sonuçlar, Türkiye'de gazeteciliğe ilişkin ağır tablonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

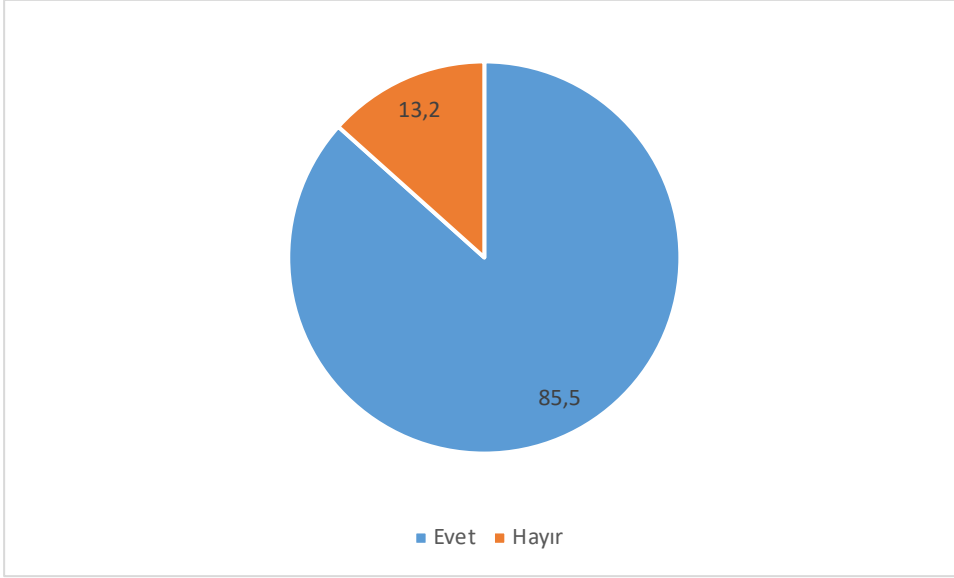
2 Bu araştırmanın verilerinin toplandığı 2023 tarihinde net asgari ücret 11 bin 402 TL'dir.

İşe Dönük Kaygılar

Çalışma koşulları kapsamında incelenmesi gereken son başlık, gazetecilerin işleriyle ilgili gelecek kaygıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 85,5) işleriyle ilgili gelecek kaygısı taşıdıklarını, yüzde 13,2'si ise böyle bir kaygı duymadıklarını belirtmiştir (Grafik 15).

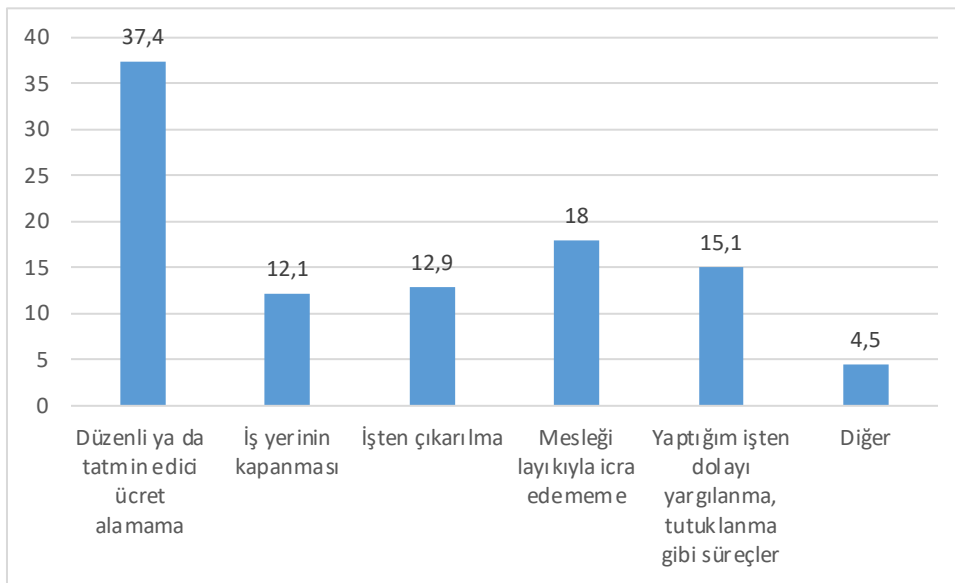
Grafik 15. Gazetecilerin İşlerine Dönük Gelecek Kaygısı

Kaygı oranının yüksekliğinden de beklenebileceği gibi bu konuda gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma biçimi, pozisyon, çalışılan mecra ve çalışılan kurumun kapsam gibi kategorilerde anlamlı farklılıklar bulunmamakta, işe dönük kaygılar da tıpkı çalışma süreleri gibi tüm gazetecileri yatay kesen ortak bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Kaygı oranının yüksekliğine paralel olarak, en çok kaygı duyulan unsurun ne olduğu da önemlidir (Grafik 16). İşe dönük en çok kaygı duyulan unsur düzenli ya da tatmin edici ücret alamamaktır. Gazetecilerin yüzde 37,4'ü bu kaygısını belirtmiştir. Daha önce ücretler konusunda sözü edilen karanlık tablo düşünüldüğünde, bu kaygının gazeteciler nezdindeki önemi oldukça anlaşılır olmaktadır.

Grafik 16. Gazetecilerin İşlerine Dönük En Çok kaygı Duydukları Konular

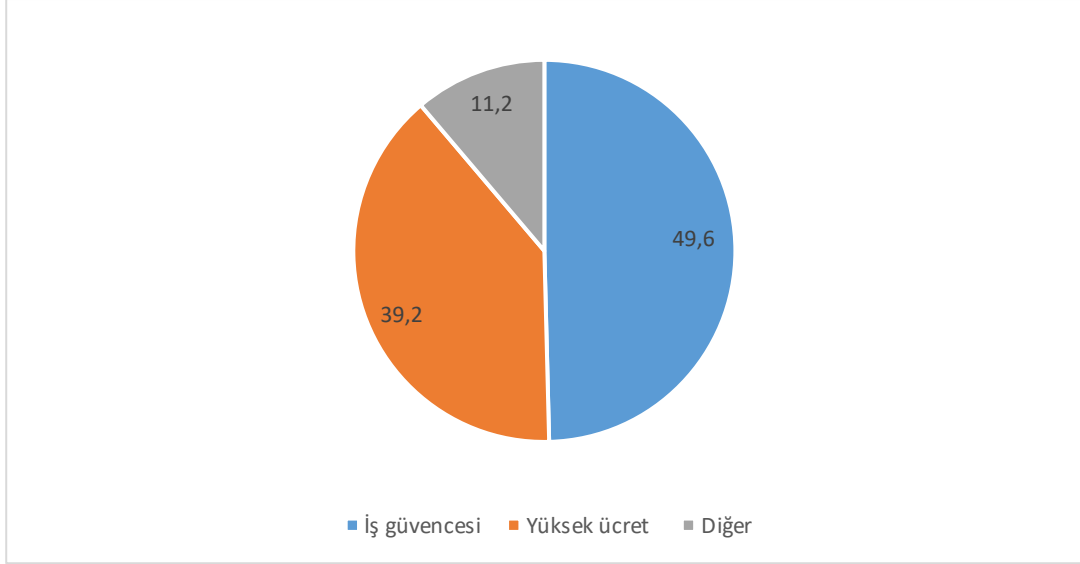

En çok kaygı duyulan ikinci unsur ise mesleği layıkıyla icra edememektir. Gazetecilerin yüzde 18'i bu kaygısını vurgulamıştır. Söz konusu kaygıları sırasıyla yaptığım işten dolayı yargılanma, tutuklanma gibi süreçler (yüzde 15,1), işten çıkarılma (yüzde 12,9) ve işyerinin kapanması (yüzde 12,1) takip etmektedir. Yargılanma ve tutuklanma gibi kaygıların, ülkedeki otoriter iklimin ve gazetecilere dönük yıldırma politikalarının bir göstergesi olduğu belirtilebilir.

Bu kapsamda bir başka bulgu, gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret arasında bir kıyaslama yapmaları gerekse hangisini tercih edeceklerine dönük yanıtlarıdır (Grafik 17). Araştırmaya katılan gazetecilerin neredeyse yarısı (yüzde 49,6) iş güvencesini, azımsanmayacak bir bölümü (yüzde 39,2) ise yüksek ücret seçeneğini tercih edeceğini belirtmiştir. Her iki talebin de yukarıda vurgulanan gelecek kaygısıyla bağlantısı olduğu söylenebilir. Bu kaygı neticesinde ya güçlü bir eğilim olarak iş güvencesinin arandığı ya da kendi kendini güvenceye alma isteği olarak yüksek ücret arayışının öne çıktığı düşünülebilir.

Grafik 17. Gazetecilerin İş Güvencesi ve Yüksek Ücret Kıyaslamasına Dönük Tercihleri

Her iki seçeneğin dışında bir görüş belirtenlerin oranı ise yüzde 11,2'dir. Bu seçeneği işaretleyenler tercihlerini "hem iş güvencesi hem de yüksek ücret", "mesleği özgürce yapabilmek", "liyakat ve saygınlık", "iyi bir medya ortamı" vb. şeklinde açıklamışlardır.

Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısının yüksekliği bir yandan sektördeki derin güvencesizlik ve işsizlik pratikleriyle, diğer yandan ise mesleğe dönük ağır politik baskılarla ilişkilidir. Bu açıdan gazetecilerin geleceklerine dönük kaygıları, iç içe geçmiş ekonomik, siyasal ve mesleki problemlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmakta ve içselleşmektedir. Bu kaygı durumunun, Türkiye'de gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkinin önemli bir boyutunu oluşturduğu iddia edilebilir.

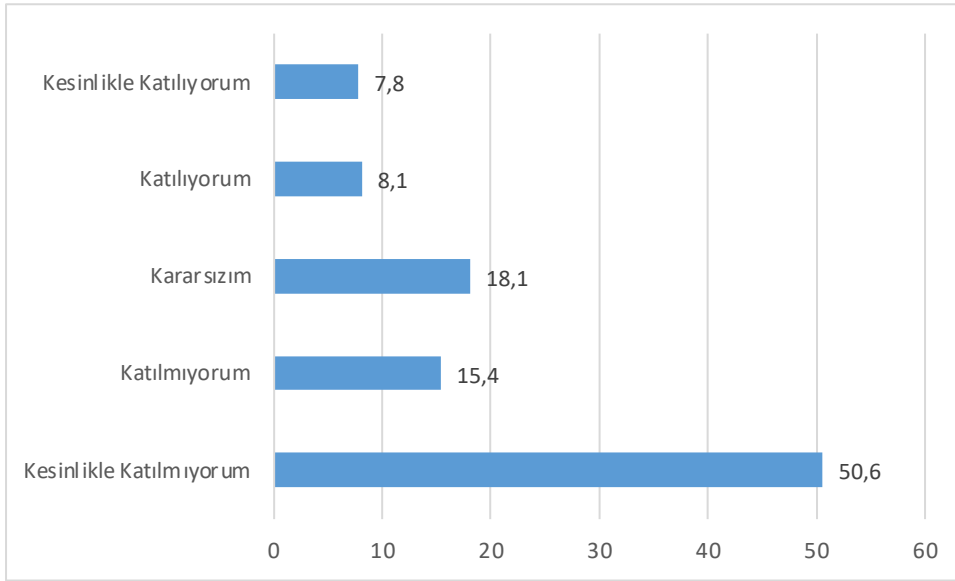
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Haber üretim sürecine ilişkin bulgular ifade özgürlüğü, sansür-otosansür uygulamaları, tehdit, saldırı, yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri gibi başlıklar altında ele alınabilir. Gazeteciliğin çekirdeği olarak haber üretim süreci, mesleki değerlerin ve niteliklerin gündeme geldiği, gazetecilerin deneyim ve sorunlarının somutlaştığı temel nokta olması bakımından önemlidir.

İfade Özgürlüğü

Haber üretim sürecine ilişkin ilk önemli bulgu gazetecilerin mesleklerini özgürce yapıp yapamadıklarına dönük değerlendirmeleridir. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 66) mesleğini özgürce yapamadığını çeşitli düzeylerde belirtirken, yüzde 18,1'i bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Mesleğini özgürce yapabildiğini söyleyenlerin oranı ise yüzde 15,9'dur (Grafik 18).

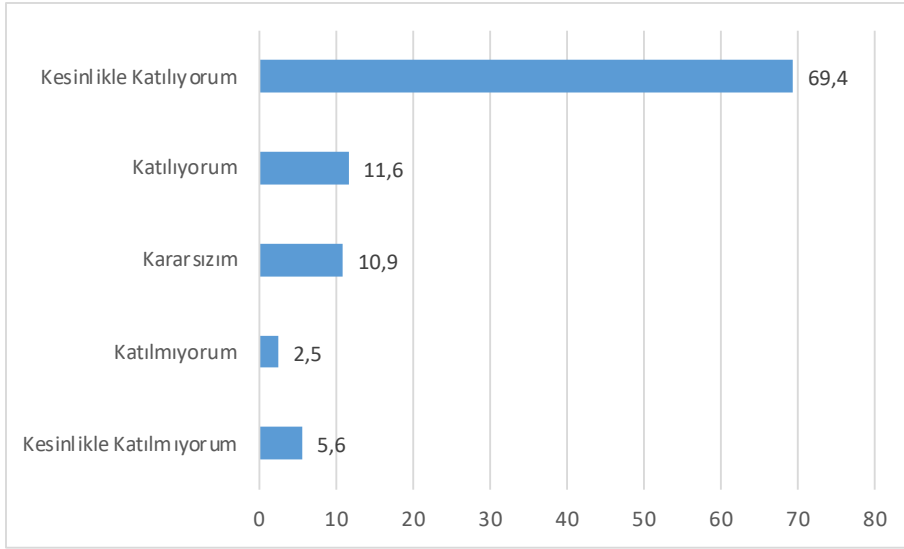
Grafik 18. Mesleğimi Özgürce Yapabiliyorum

Mesleğin özgürce yapılamadığına dönük bu değerlendirmeler, ulusal ve yerel medya kapsamında anlamlı bir farklılık taşımamakta, hem yerel medya hem de ulusal medyadaki gazeteciler mesleklerini özgürce yapamadıkları noktasında birleşmektedir. Medyada çalışma pozisyonlarına (muhabir, yönetici vb.), çalışma biçimlerine (212'li, serbest vb.), cinsiyete, yaşa ve çalışma mecrasına (internet portalı, geleneksel gazete ya da televizyon vb.) göre de aynı durum geçerlidir. Bu manzara, Türkiye'deki gazetecilik ortamı için vahim bir tabloyu işaret etmektedir.

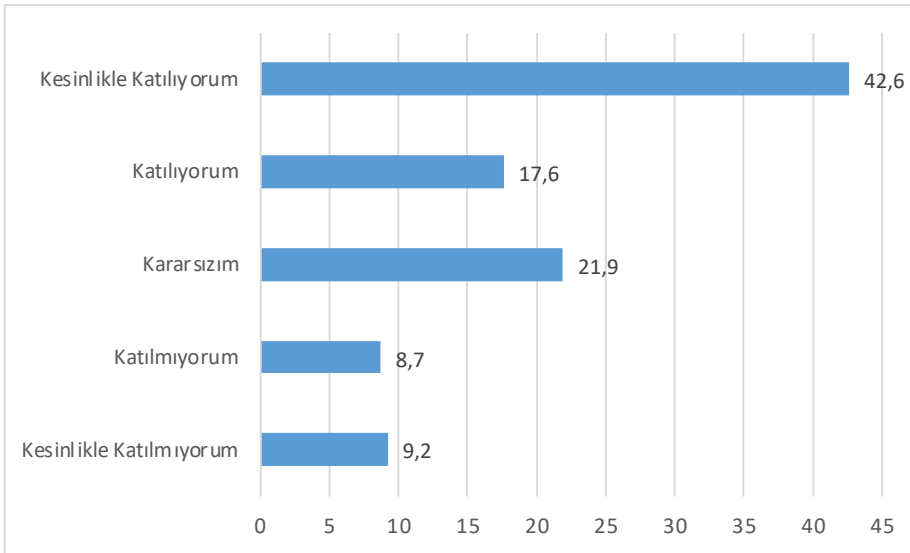
Grafik 19. “Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir”

Mesleğin özgürce yapılamadığının belirtildiği noktada, güvencesizliğin rolüne ilişkin de önemli bulgular ortaya çıkmıştır. Gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 81) güvencesizliğin ifade özgürlüğünü olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Yüzde 10,9'luk kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, yüzde 8,1'i bu fikre katılmadığını ifade etmiştir (Grafik 19).

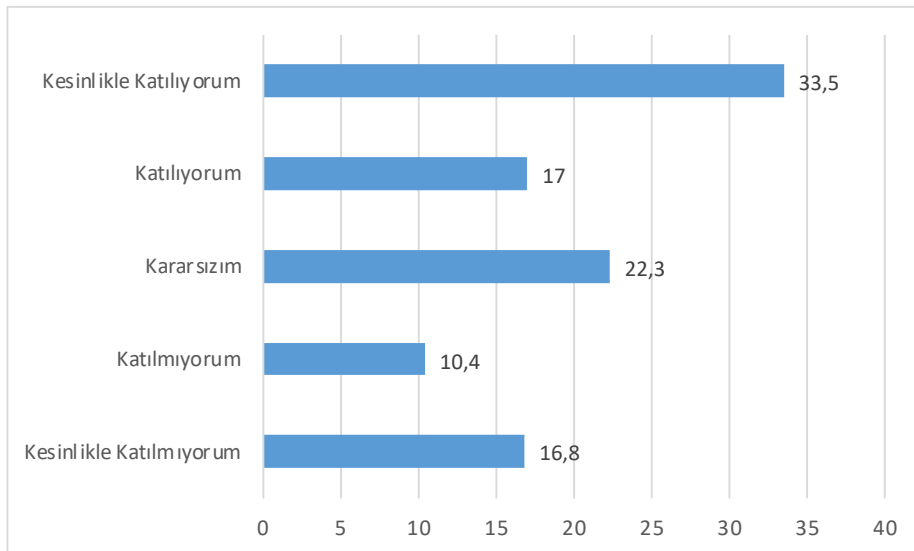
Sansür-Otosansür Uygulamaları

Grafik 20. “Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor”

Haber üretim sürecine ilişkin önemli bulgulardan bir diğeri haber faaliyetlerinin sansüre uğrayıp uğramadığıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 60,2) haber faaliyetlerinin sansüre uğradığını kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir (Grafik 20). Bu tablo, sansür konusunda Türkiye'deki medyanın oldukça zorlu bir süreçte bulunduğunu göstermektedir.

Grafik 21. “Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberdan vazgeçtiğim oldu”

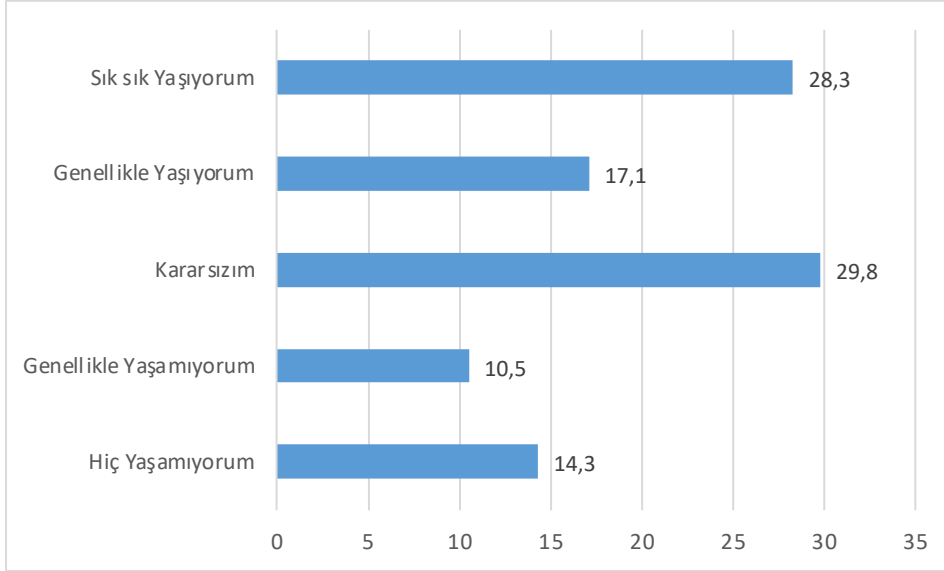
Haber üretim sürecinde sansür kadar önemli bir diğer olgu da otosansürdür. Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 50,5) “haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberdan vazgeçtiğim oldu” cümlesine kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir. Dörtte birinden fazlası (yüzde 27,2) ise bu duruma katılmadığını/kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir (Grafik 21).

Bu konuda gazeteciler arasında cinsiyete, yaşa, medyadaki pozisyonuna, çalışma şekline, çalışılan mecraya ve çalışılan mecranın kapsamına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Gazeteciler otosansür konusunda da benzer eğilimlerde ortaklaşmaktadır.

Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri

Grafik 22. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz ?”

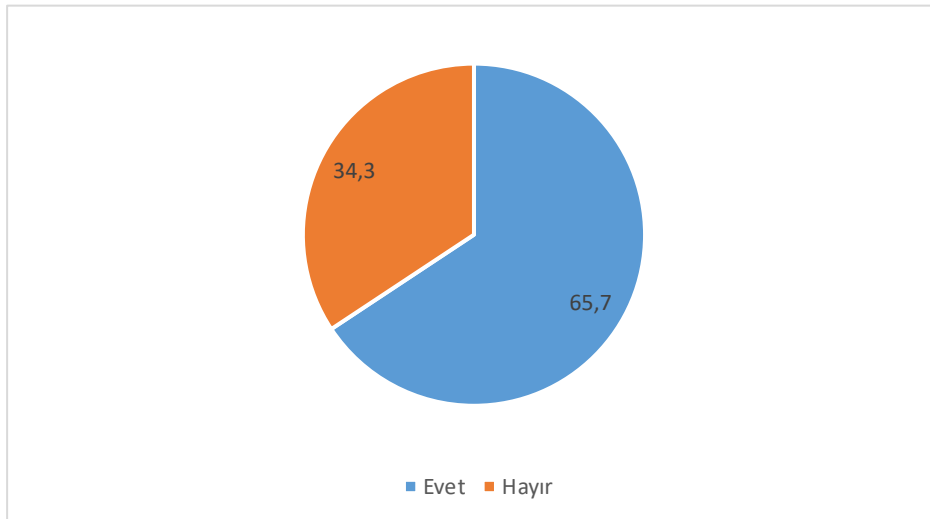

Haber üretim sürecine ilişkin bir başka bulgu gazetecilerin, yaptıkları haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygılarıdır. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz” sorusuna gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 45,4) genellikle/sık sık yaşadığı yanıtını verirken, dörtte birinden fazlası (yüzde 29,8) kararsız olduğunu bildirmiştir. Yüzde 24,8’i ise böyle bir kaygıyı yaşamadığını belirtmektedir (Grafik 22).

Gazeteciler için iktidar tarafından hedef gösterilmek, suçlanmak, haksız yere yargılanmak ya da tutuklanmak gibi uygulamaların giderek arttığı bir medya ortamında bu kaygının varlığı maalesef şaşırtıcı olmamaktadır.

Gazetecilik faaliyetlerinden dolayı yargılanma kaygısına ek olarak, doğrudan tehdit almak da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Her üç gazeteciden yaklaşık ikisi (yüzde 65,7) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit aldığını belirtmektedir (Grafik 23).

Grafik 23. “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu”

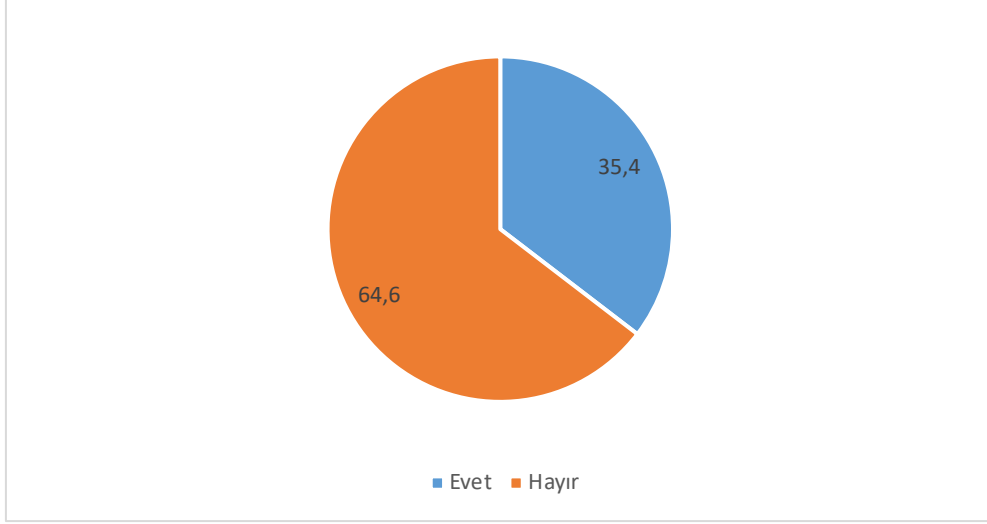

Gazetecileri yaptıkları faaliyetlerden ötürü tehdit etmenin otoriterleşen siyasal iklimle birlikte çok daha sıradan bir uygulama haline dönüştüğü düşünülebilir. Bu oranların büyüklüğü, gazetecilere dönük baskı ve yıldırma girişimlerinin haber üretim süreçlerinin içsel bir ögesi haline geldiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır.

Bir diğer bulgu, gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçlerin varlığıdır (Grafik 24). Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden fazlası (yüzde 35,4) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alındığını ya da yargılandığını ifade etmektedir.

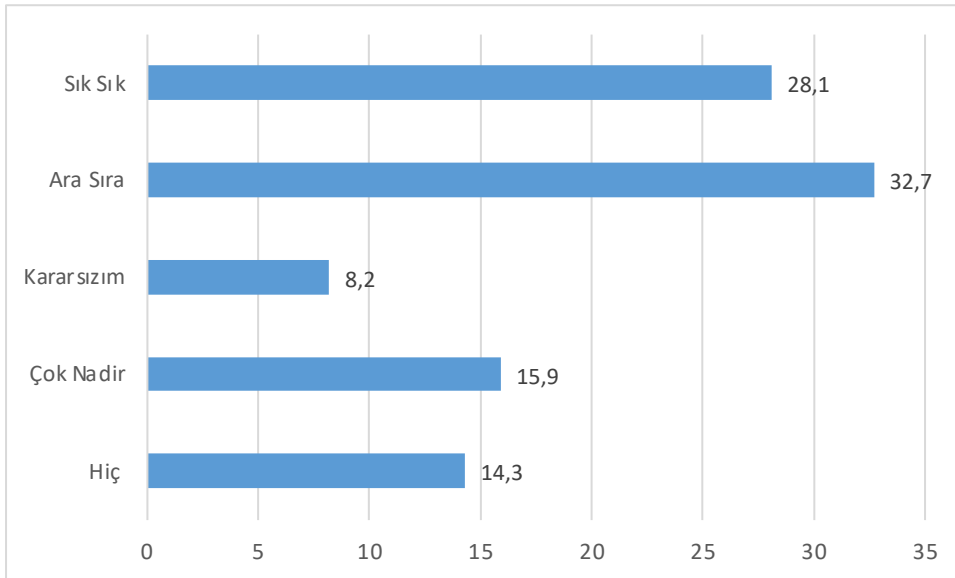
Grafik 24. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"

Gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma, ulusal ve yerel medyaya göre anlamlı farklılıklar taşımamaktadır. Aynı şekilde gazetecilerin çalışma şekline ve çalıştıkları mecraaya göre de süreç farklılaşmamakta, gözaltına alınma ve yargılanma pratikleri tüm gazeteciler arasında benzer eğilimler göstermektedir.

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri

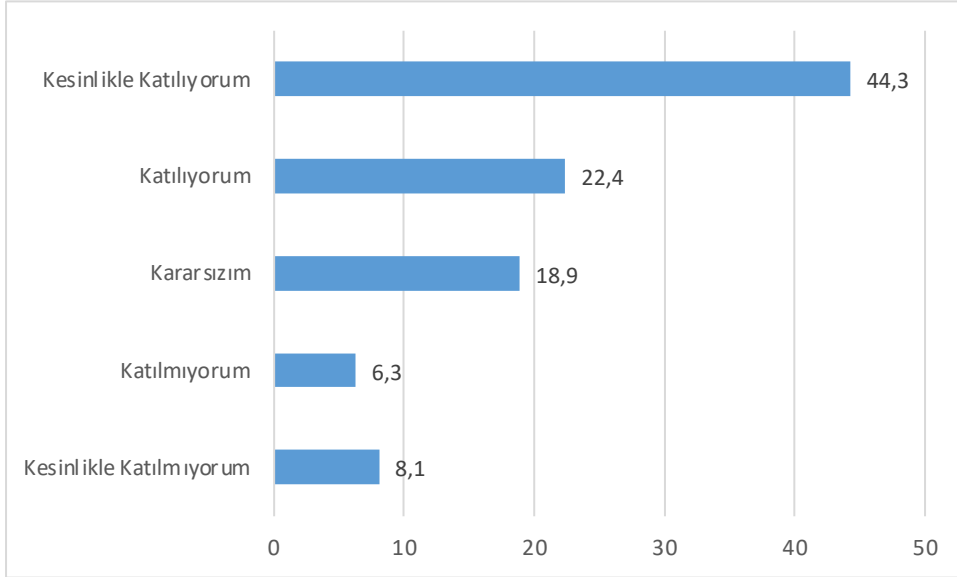
Grafik 25. Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı

Haber üretim sürecinde özellikle kadın gazeteciler için geçerli olan bir unsur cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramaktır. Gazetecilik faaliyetini sürdürürken cinsiyetinden dolayı herhangi bir düzeyde ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kadın gazetecilerin oranı yüzde 76,7'dir (Grafik 25). Oldukça yüksek olan bu oran Türkiye medya ortamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın ne kadar yaygın olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu oran içerisinde kadın gazetecilerin yüzde 32,7'si söz konusu ayrımcılık pratiklerine ara sıra uğradığını belirtirken, yüzde 28,1'i ise sık sık ayrımcılığa uğradığını ifade etmektedir.

Grafik 26. “Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum”

Haber üretim sürecindeki tüm bu sorunlar gazetecilerin meslekleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilemekte ve mesleğe dönük inançlarını erozyona uğratmaktadır. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 66,7) mesleğe olan inancının zamanla yıprandığı ifade etmektedir (Grafik 26). Gazetecilerin yüzde 18,9'u bu konuda kararsız olduğunu, yüzde 14,4'ü ise bu fikre katılmadığını ya da kesinlikle katılmadığını vurgulamıştır. Bu konuda gazeteciler arasında cinsiyete ve yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Mesleğe olan inancın zamanla yıpranması gazetecilerin çalışma şekline, çalıştıkları kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, mesleğe dönük yıpranmışlık hissi tüm gazetecileri ortak kesen bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır.

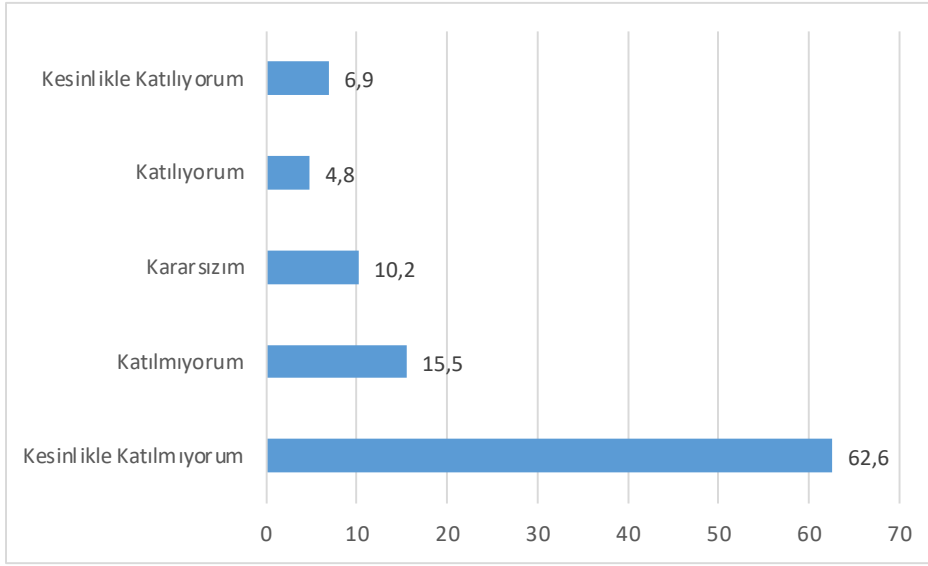
Genel olarak bakıldığında haber üretim süreçlerinin gazetecilerin mesleki dinamikleri üzerinde oldukça kısıtlayıcı etkilerle dolu olduğu belirtilmelidir. Bu ortamda gazeteciler sansür, otosansür, baskı, tehdit, yargılama, ayrımcılık gibi birçok engel ve tehlike altında haber üretimini devam ettirmeye çalışmaktadır.

IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde gazetecilerin mesleklerine, onun toplumsal konumuna ve işlevine dönük kavrayışları, bu süreçte kendilerini konumlandıkları yere ve toplumsal saygınlıklarına dönük değerlendirmeleri incelenecektir. Bu inceleme, gazetecilerin mesleklerine ve kendilerine dönük imgelemlerini ele almak bakımından önemlidir. Keza gazetecilerin mesleklerine olan inançları ve yükledikleri anlamlar ile kendilerine dönük motivasyonları ve topluma dönük sorumlulukları gibi niteliklerin anlaşılmasında bu imgelemin rolü büyüktür.

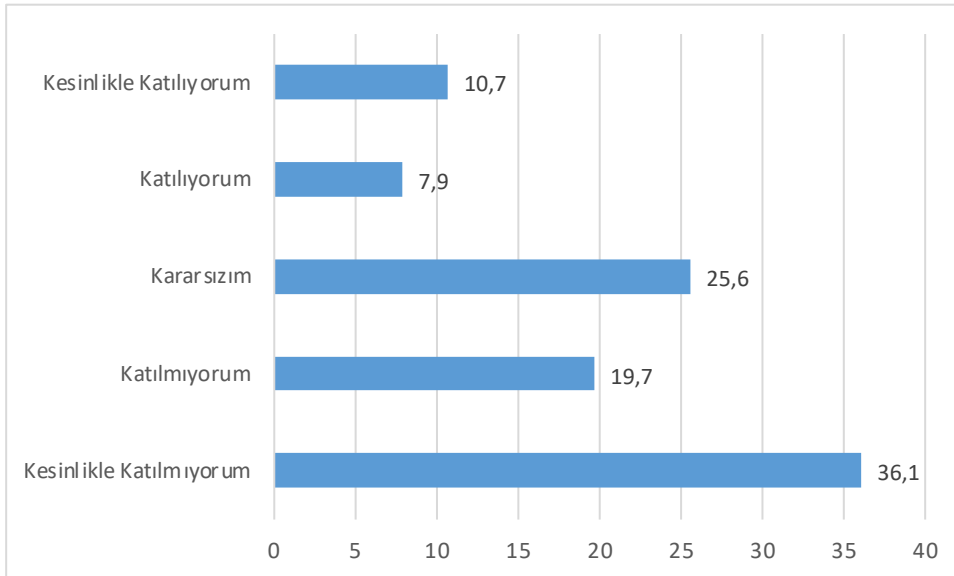
Grafik 27. “Yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir”

Bu kapsamda ele alınabilecek ilk bulgu gazetecilerin, yaptıkları işe dönük yaklaşımlarıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin oldukça büyük bölümü (yüzde 78,1) “yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir” ifadesine katılmamaktadır. Her on gazeteciden biri (yüzde 10,2) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, yüzde 11,7’lik bir bölüm bu fikre katıldığını belirtmektedir (Grafik 27).

Bu bulgu, gazetecilerin, mesleklerinin ayrıcalıklı nitelikleri ve eğitim/deneyim gerektiren özel bir alan olduğu konusunda hemfikir olduklarını işaret etmektedir. Bu konuda cinsiyete, yaşa, mesleki deneyim yılına, çalışma şekline, çalışılan medya mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar bulunmamakta, tüm gazeteciler için benzer bir eğilim söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede bir diğer bulgu, gazetecilerin değiştirilebilir olduklarına dönük değerlendirmeleridir.

Grafik 28. “Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir”

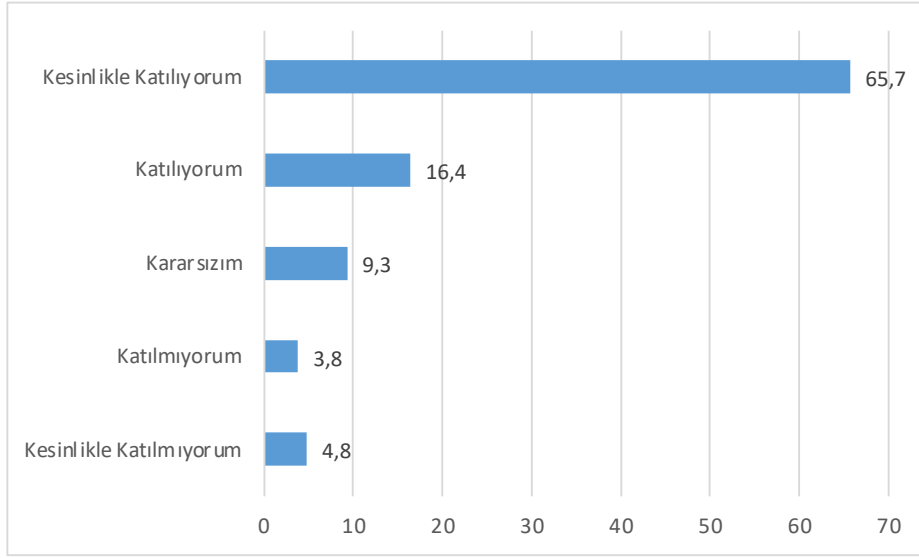

“Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir” yargısına gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 55,8) itiraz etmektedir. Bu konuda kararsız olduğunu belirtenlerin oranı dörtte birken (yüzde 25,6), bu fikre katıldığını ifade edenler gazetecilerin yaklaşık beşte birini (yüzde 18,6) oluşturmaktadır (Grafik 28). Özellikle kararsızların ve bu yargıya katıldığını belirtenlerin oranlarındaki yükseklik, mesleğin yaşamakta olduğu erozyon ve bunun gazeteciler nezdindeki yansımaları konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

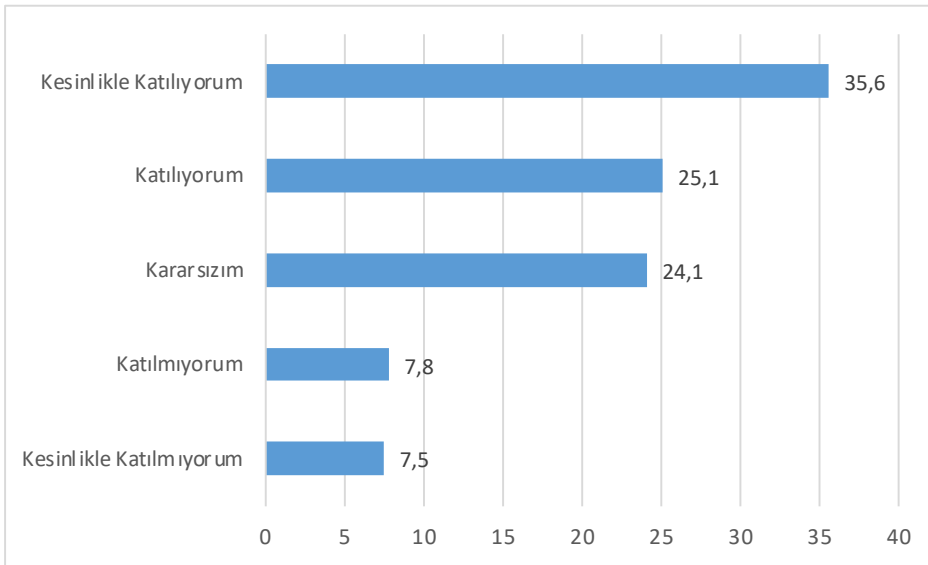
Söz konusu sonuçlar gazeteciler arasında cinsiyete, yaşa, medya alanındaki pozisyona, çalışma şekline, medya mecrasına, kapsamına, alınan ücrete ve çalışma sürelerine göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, genel bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır.

Grafik 29. “Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum”

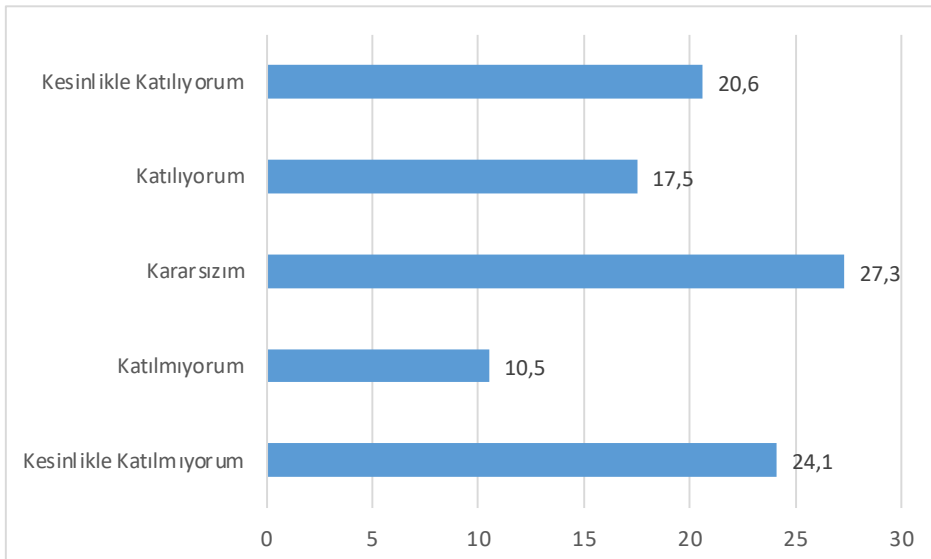
Gazetecilerin meslekleri ile toplumsal fayda arasında kurdukları ilişki de oldukça önemli bir bulgudur (Grafik 29). Araştırmaya katılan gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 82,1) gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığını düşünmektedir. Her on gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 9,3) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, toplumsal bir fayda sağlamadığını düşünen gazetecilerin oranı ise yüzde 8,6'dır. Bu sonuçlar, cinsiyet, yaş, çalışma şekli, mesleki deneyim, pozisyon, çalışılan medyanın mecrası ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir.

Grafik 30. “Mesleğimin beni olumlu şekilde ilerlettiğini düşünüyorum”

Bu konuda bir başka bulgu, mesleğin gazetecileri olumlu şekilde ilerletip ilerletmediğidir. Gazetecilerin yaklaşık beşte üçü (yüzde 60,7) mesleğin kendilerini olumlu şekilde ilerlettiğini düşünmektedir. Yüzde 15,3'ü bu konuda olumsuz görüş bildirirken, her dört gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 24,1) kararsız olduğunu ifade etmiştir (Grafik 30). Kararsız gazetecilerin oranındaki yükseklik oldukça düşündürücüdür.

Grafik 31. “Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum”

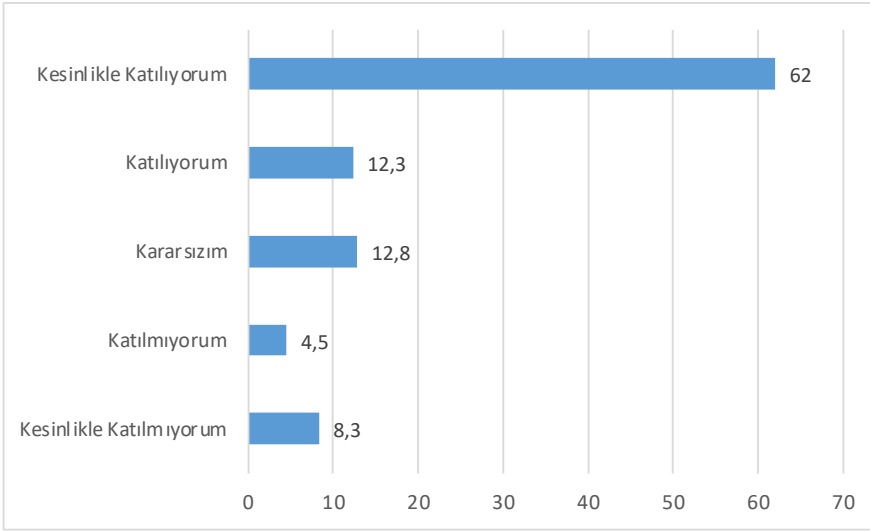

Bu sonuçlara paralel bir başka bulgu, mesleğin gazetecilerin toplumdaki saygınlığını artırıp arttırmadığıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden daha fazlası (yüzde 38,1) bu konuda olumlu görüş bildirmiştir. Yüzde 34,6'sı bu fikre katılmadığını vurgularken, dörtte birinden fazlası (yüzde 27,3) ise kararsız olduğunu ifade etmiştir (Grafik 31).

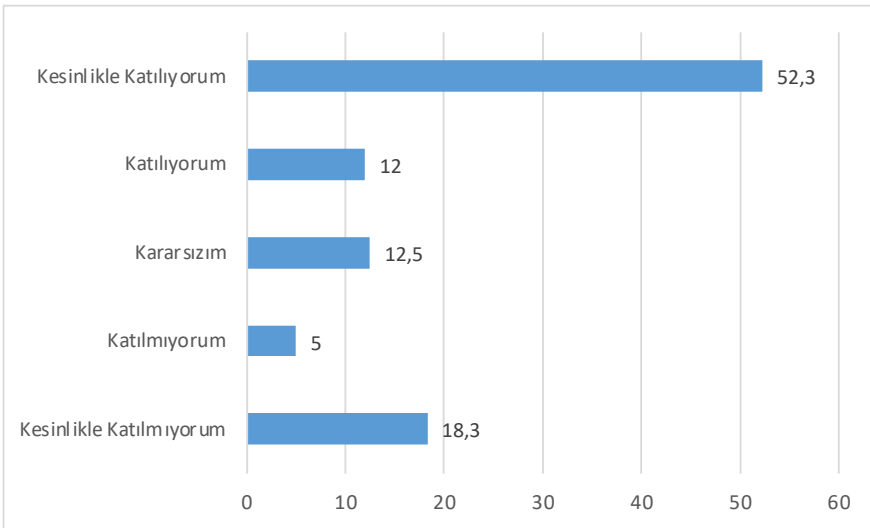
Bu durum cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, çalışılan medyanın mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar taşımamaktadır. Gazetecilerin tümünde bu konuda ortak bir eğilimin olduğu belirtilebilir. Bu tablo gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu yaklaşımlarıyla birlikte düşünüldüğünde görülmektedir ki, gazeteciler mesleklerinin kendilerini olumlu şekilde ilerlettiğini, topluma fayda sağladığını fakat bir şekilde toplumda saygınlık kazandırmadığını düşünmektedirler.

Grafik 32. "Mesleğimi eskiden daha çok severdim"

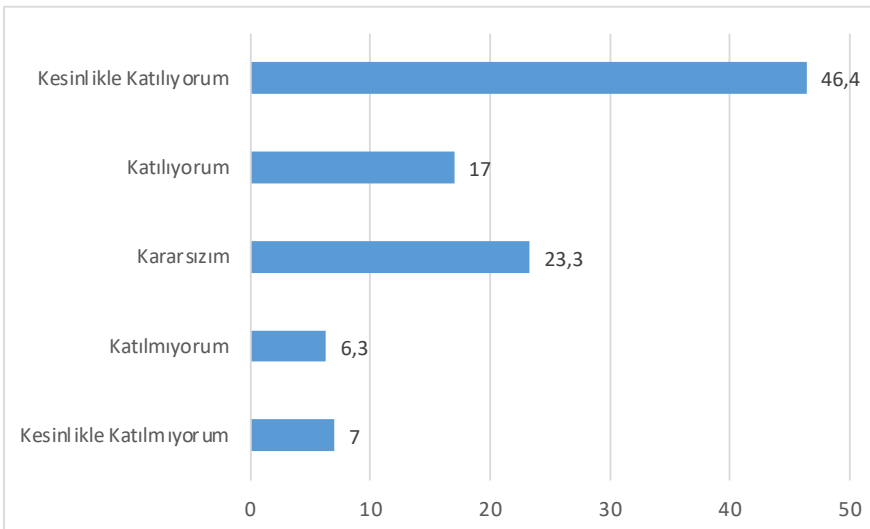
Bu çerçevede ele alınabilecek bir diğer bulgu, gazetecilerin mesleklerine dönük değerlendirmeleridir. Araştırmaya katılan gazetecilerin dörtte üçü (yüzde 75,3) mesleğini eskiden daha çok sevdiğini vurgulamaktadır. Bu oldukça dikkat çeken ve üzerinde düşünülmesi gereken bir orandır. Söz konusu yargıya itiraz edenlerin oranı yüzde 12,8 iken, yine yüzde 12,8'lik kesim ise kararsız olduğunu ifade etmektedir (Grafik 32). Bu durum, gazetecilerin mesleklerinin mevcut durumuna dair sahip oldukları görece memnuniyetsizliği ve mesleğin gidişatı konusundaki olumsuz imgeyi gösteren önemli bir işaret olarak not edilmelidir.

Grafik 33. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim"

Bu kapsamda bir başka bulgu, mesleği yeniden seçip seçmeme konusunda ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 64,3) seçme şansları olsa yine gazetecilik mesleğini seçeceğini söylemektedir. Yüzde 12,5'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, gazetecilerin yaklaşık dörtte biri (yüzde 23,3) bu yargıya itiraz etmektedir. Başka bir ifadeyle, her dört gazeteciden biri, mümkün olsa bu mesleği yapmayacağını söylemektedir (Grafik 33). Bu sonucun Türkiye'deki gazetecilik ortamının kaygı verici manzarasını daha da genişlettiği vurgulanmalıdır.

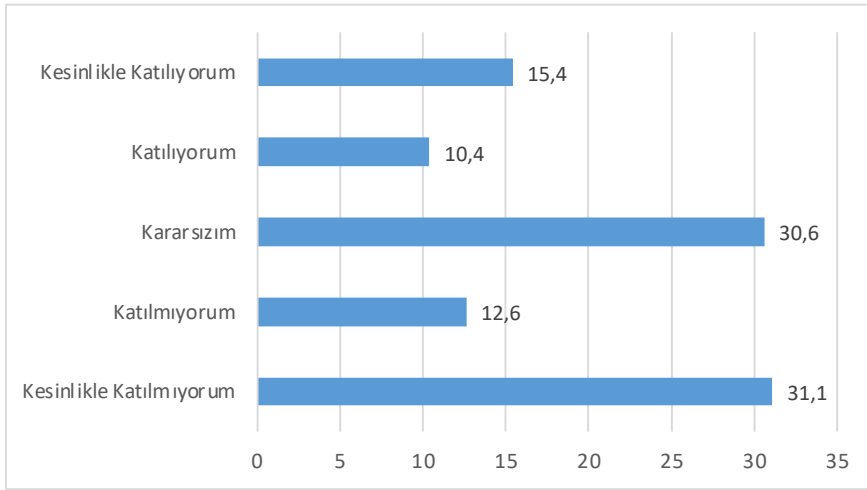
Grafik 34. "Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"

Bununla bağlantılı bir diğer bulgu, gazetecilerin mesleklerinden duydukları mutluluktur. Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 63,4) gazeteci olmanın kendilerini mutlu ettiğini belirtmektedir. Dörtte biri (yüzde 23,3) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, yüzde 13,3'lük kesim ise meslektenden mutlu olmadığını vurgulamıştır (Grafik 34). Kararsızların oranının yüksekliği ise yine ayrıca düşündürücüdür.

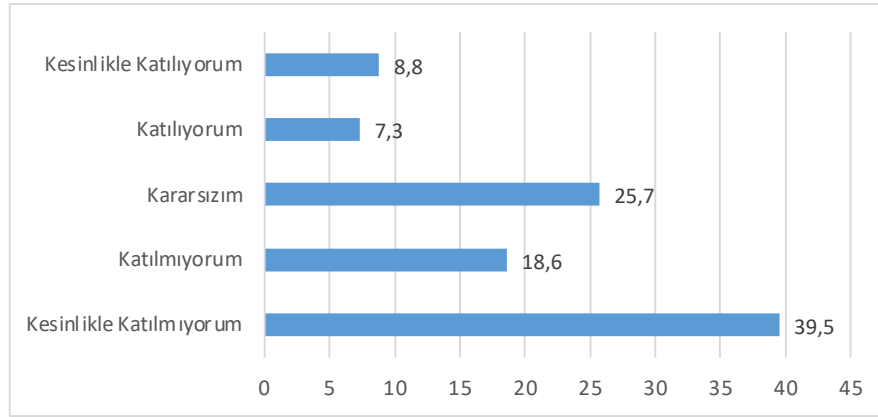
Grafik 35. “Meslek seçecek gençlere bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim”

Bu yüksek oranlara karşın, gazetecilerin meslek seçecek gençlere bu mesleği tavsiye edip etmeyecekleri de ilginç bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 43,7) bu mesleği tavsiye etmeyeceğini bildirirken, yaklaşık üçte biri (yüzde 30,6) bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Gazetecilerin yalnızca dörtte biri (yüzde 25,8) bu fikre katıldığını ifade etmiştir (Grafik 35). Bu konudaki bulgular cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, çalışılan pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, tüm gazeteciler arasında benzer eğilimler tespit edilmektedir.

Gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu tavırlarına, mesleği yeniden seçme arzularına ve gazeteci olmaktan duydukları mutluluğa karşın mesleği başkalarına tavsiye etmeme yönündeki tavırları oldukça dikkat çekicidir ve bunun nedenleri üzerinde önemle durulmalıdır.

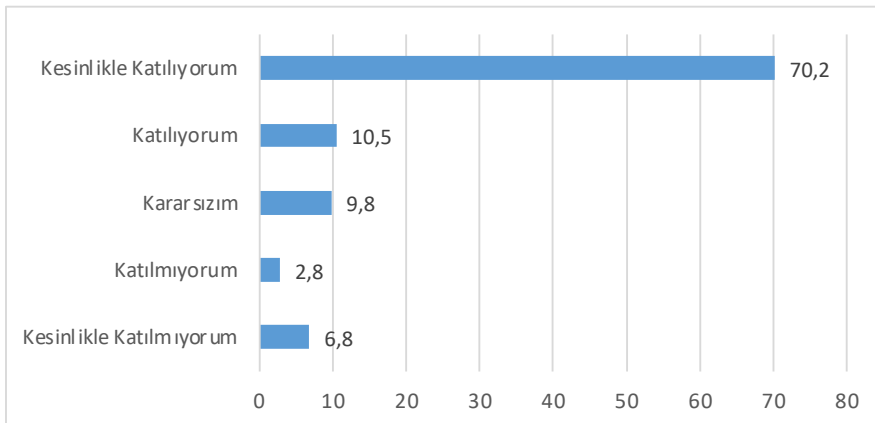
Grafik 36. “Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır”

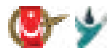
Mesleğe dönük bir diğer bulgu, gazetecilerin meslektaşlar arası dayanışmaya dönük değerlendirmeleridir. Her beş gazeteciden yaklaşık üçü (yüzde 58,1) meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışmanın bulunmadığını söylemektedir. Dörtte biri (yüzde 25,7) kararsız olduğunu belirtirken, meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma olduğunu düşünen gazetecilerin oranı yalnızca 16,1'dir (Grafik 36).

Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Meslektaşların dayanışma konusunda birbirlerine dönük olumsuz yargıları hepsini ortak kesen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Oldukça zor koşullarda mesleklerini icra etmeye çalışan ve pek çok engelle karşı karşıya gelen gazetecilerin, meslektaşlar arasındaki dayanışmanın bir hayli düşük olduğunu belirtmesi oldukça üzücüdür.

Grafik 37. “Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor”

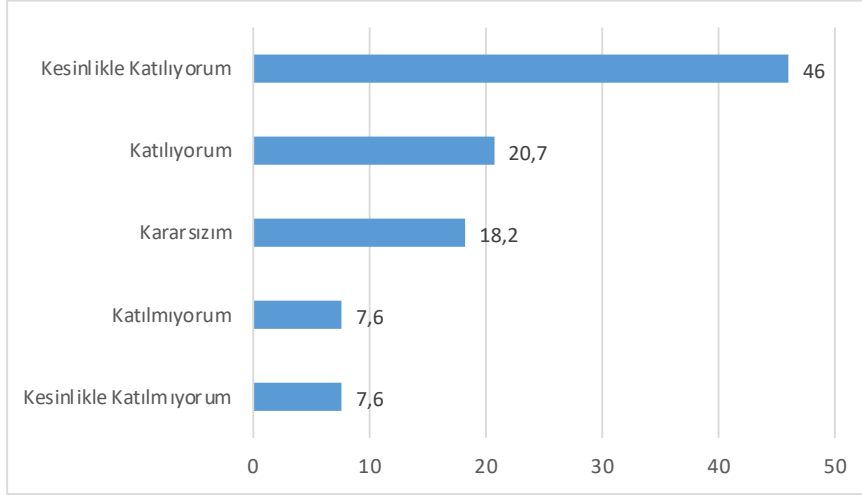

Bu çerçevede dikkat çeken bir diğer bulgu, gazetecilerin mesleğin değerine dönük yargılarıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 80,7) gazeteci olmanın giderek değersizleştiğini vurgulamaktadır (Grafik 37). Bu sonuç cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, pozisyona, çalışma şekline, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya katılanların gazeteci olmanın değersizleşmesine dönük kanaatleri ile kimi belirli konulardaki değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler de dikkat çekicidir. Gazetecilerin mesleklerini özgürce yapabildiklerine dönük kanaatleri azaldıkça mesleğin değersizleştiğine dönük düşüncelerinin arttığı saptanmıştır. Mesleğin değersizleşmekte olduğu kanaati arttıkça ise gazeteciye toplumda saygınlık kazandırdığı ve onu olumlu şekilde ilerlettiği düşüncesi azalmaktadır. Benzer şekilde mesleki değersizleşme ve meslektaş dayanışması arasında da negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Dayanışma azaldıkça değersizleşmeye dönük kanaatler yükselmektedir. Gazeteci olmanın değersizleştiğine dönük değerlendirmeler mesleğe olan inancın yıpranmasıyla da ilişkilidir. Değersizleşme arttıkça yıpranmışlık da artmaktadır.

Grafik 38. “Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum”

Gazeteciler, bu derin değersizleşme düşüncelerine karşın yine de gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanmaktadır. Gazetecilerin yüzde 66,7'si bu konuda olumlu görüş bildirmektedir. Kararsızların oranı yüzde 18,2 iken bu düşünceye katılmadığını belirtenlerin oranı ise yüzde 15,2'dir (Grafik 38). Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık içermemektedir.

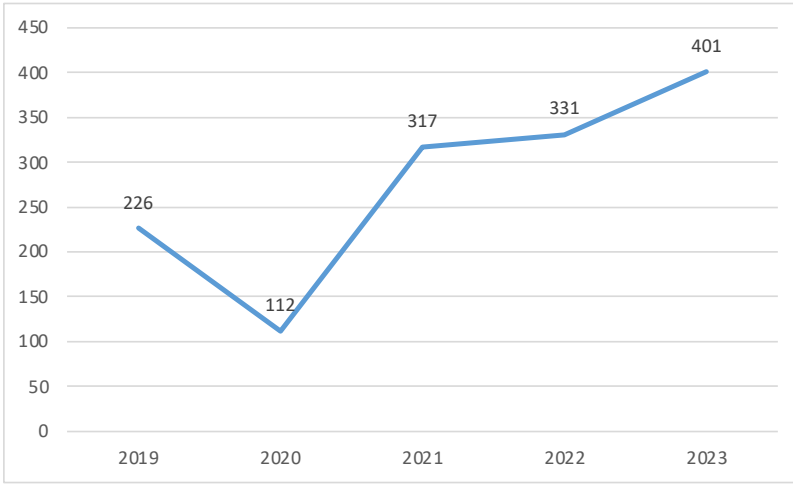
Tüm zorluklara ve uğradıkları erozyona rağmen gazetecilerin, mesleklerinin toplumsal anlamına ve işlevine dönük bu olumlu yaklaşımlarının, Türkiye’de gazetecilik mücadelesi için de önemli bir zemin oluşturabilme potansiyeli taşıdığı belirtilebilir.

V. BEŞ YILLIK BİLANÇO: EĞİLİMLER, SÜREKLİLİKLER VE DEĞİŞİMLER

Düzenli olarak 2019 yılından bu yana yürütülen Mesleki Memnuniyet Araştırması ile gazetecilerin mesleki durumlarına ilişkin önemli bir veri birikimi oluşturulduğu söylenebilir. Beş yıllık süreci bütüncül bir çerçevede ele almak, alandaki genel eğilimleri, süreklilikleri ve değişimleri izleyebilmek bakımından önemlidir. Bu nedenle bu bölümde beş yıllık süreç belirli başlıklar ekseninde² serimlenecektir.

Grafik 39. Yıllara Göre Araştırmalara Katılan Gazeteci Sayısı

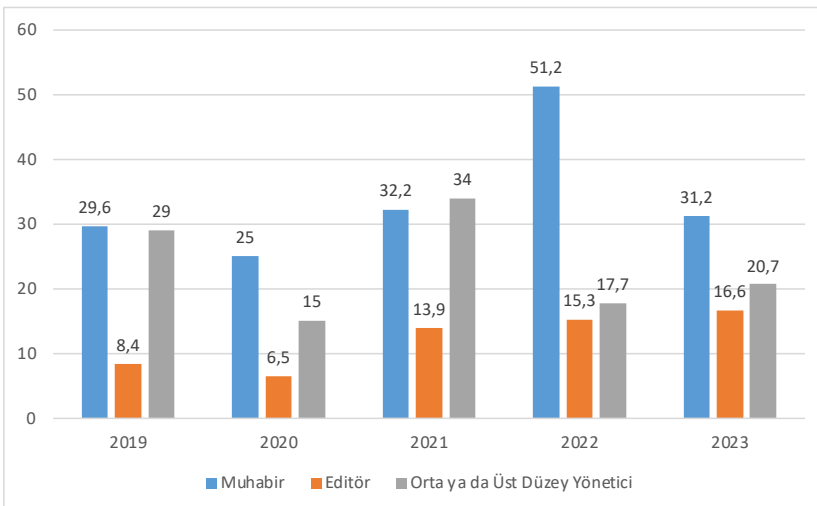

2019'daki ilk araştırmaya 226 gazeteci katılmış, bu rakam 2020'de pandeminin etkisiyle 112'ye gerilemiştir. Bu araştırmalara Ankara ağırlıklı olmak üzere Türkiye'nin birçok farklı kentinden gazeteciler katılmıştır. 2021'de 46 farklı şehirden 317 gazeteci, 2022'de 53 ilden 331 gazeteci, 2023'te ise yine 53 ilden 401 gazeteci anketlere katılmıştır (Grafik 39). Bu çerçevede anketlere katılan gazeteci sayısının giderek arttığı ve Mesleki Memnuniyet Araştırmalarının, Türkiye'de yapılan en geniş kapsamlı gazeteci araştırmaları haline geldiği söylenebilir.

Katılımcıların cinsiyet dağılımları da yıllara göre değişiklik gösterebilmektedir. 2019 yılında kadın oranı yüzde 35 iken bu oran 2020'de yüzde 18,8, 2021'de yüzde 26,8, 2022'de yüzde 32,3, 2023'te ise yüzde 27,2'dir. Buna göre yıllar içerisinde anket katılımcılarının en az dörtte biri, en çok ise üçte biri kadınlardan oluşmuştur. Kadın gazetecilerin katılımını arttırmak önemli görünmektedir.

Anketlerde yerel ve ulusal medya dağılımı da anlamlıdır. 2021 ve sonrası araştırmalarda üretilen bu veriye göre, 2021 yılında araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 35'inin, 2022'de yüzde 30,4'ünün, 2023 araştırmasında ise yüzde 49,4'ünün yerel medyadan olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yerel medyada çalışan gazetecilerin de Mesleki Memnuniyet Araştırmalarında makul bir temsiliyete sahip olduğu belirtilebilir.

Grafik 40. Yıllara Göre Araştırmalara Katılan Gazetecilerin Mesleki Pozisyonları

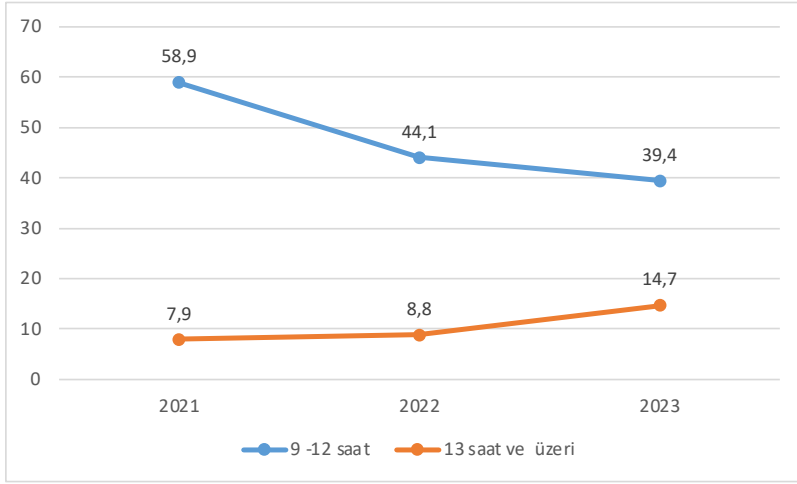
Mesleki görev dağılımları da benzer eğilimler göstermektedir. Araştırmalarda en geniş grubu muhabirler oluşturmuş, üst düzey (genel yayın yönetmenleri, yazı işleri müdürleri, temsilciler vb.) ve orta düzey yöneticiler (haber müdürleri vb.) ve editörler izlemiştir. Böylece doğrudan haber üretim süreçleri içinde yer alan pozisyonlardan gelen gazetecilerin katılımı üçte ikiyi aşan oranları bulmuştur (Grafik 40). Bu durum, araştırma sonuçlarının mesleğin çekirdeğindeki gazetecilerin katılımını yansıttığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

² Mesleki memnuniyet araştırmaları 2021 yılında yeni bir soru setiyle gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle kimi verilerde 2021 öncesini görebilmek mümkün değildir. Yine de mümkün olan en geniş sayıda kategoride ortaklıklar sunulmaya çalışılacaktır.

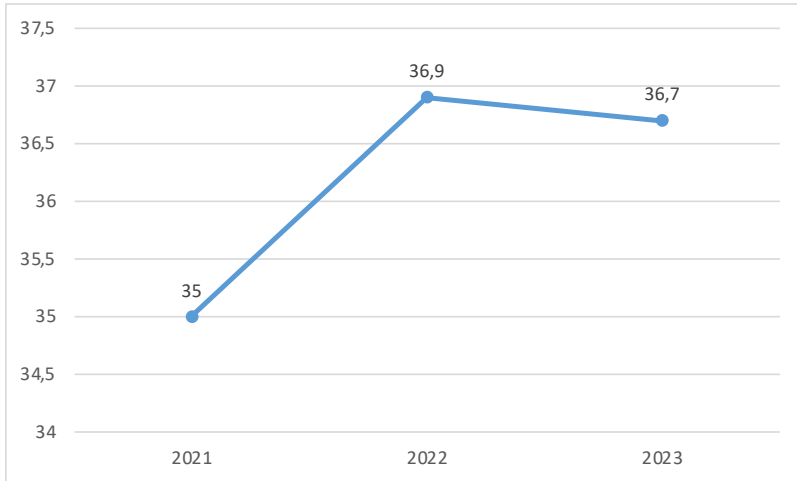
Anketlere katılan gazetecilerin çalışma koşulları ve mesleki pratiklerine dönük verilerin yıllar içindeki değişimi de önemlidir. Vurgulanması gereken ilk başlık çalışma süreleridir. Uzun çalışma süreleri meslekte kalıplaşmış bir gerçek halini almıştır. Araştırmaların sonuçları da bunu doğrulamaktadır. 2019 ve 2020’de gazetecilerin yaklaşık dörtte biri çalışma sürelerinin kendileri için uygun olduğunu söylerken, her dört gazeteciden üçü uzun çalışma sürelerinden memnuniyetsizliğini belirtmektedir.

Grafik 41. Yıllara Göre Günlük 8 Saatin Üzerinde Çalışan Gazeteciler

Gazeteciler için yasal çalışma süresi olan günlük 8 saatin üzerinde sürekli olarak çalışan gazetecilerin oranı kaygı verici derecede yüksektir. 2021’de bu oran toplamda yüzde 66,8 iken 2022’de 52,9, 2023’te ise 54,1 olmuştur. Uzun çalışma süreleri 9-12 saat ve 13 saat ve üzeri olarak ayrıştırıldığında ise daha da çarpıcı bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Grafik 41). Yıllar içerisinde 9-12 saat çalışanların oranı düşmekle birlikte, 13 saat ve üzerinde çalışanların oranı artmaktadır. Dolayısıyla çalışma süreleri 9-12 saat bandını da aşmak için zorlamaya başlamıştır demek yanlış olmayacaktır. Gelinen noktada gazetecilerin yarısı düzenli biçimde çok uzun saatlerde çalışmaktadır.

Grafik 42. Yıllara Göre Asgari Ücret ve Altında Çalışan Gazeteciler

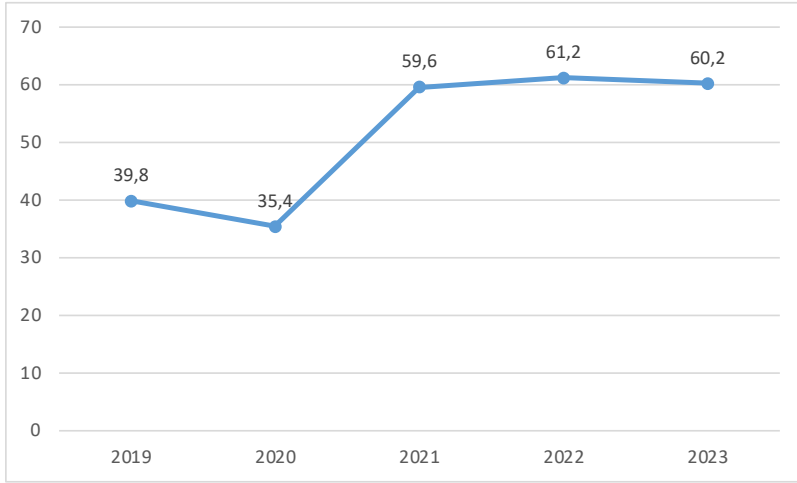
Ücretlerdeki değişim de önemlidir. 2019’da gerçekleştirilen araştırmada ücretinden memnun olan gazetecilerin oranı yüzde 12,5 iken bu oran 2020’de yüzde 6,2’ye gerilemiştir. 2021 ve sonrasındaki araştırmalarda ise gazetecilerin aldıkları ücretler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre ücretler kaygı verici derecede düşüktür. Asgari ücret düzeyinde ya da altında çalışan gazetecilerin oranı 2021’de yüzde 35, 2022’de yüzde 36,9, 2023’te ise yüzde 36,7’dir (Grafik 42). Dolayısıyla asgari ücret ya da altında ücret alan gazetecilerin oranı üçte birden fazladır ve bu durum giderek kalıcılaşan bir yapı oluşturmaktadır.

Gazeteciler için çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru basın kartı sahipliğidir. Basın kartı düzenlemesinin ve kartın renginin değiştirilmesi ile birlikte basın kartlarının iptali ya da beklemeye alınması ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Basın kartı başvurusunun beklemede olduğunu söyleyen gazetecilerin oranı 2021’de yüzde 6 iken bu oran 2022’de yüzde 7,6’ya yükselmiş, 2023’te ise yine yüzde 6 olarak belirmiştir. Son yıllarda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı’nın basın kartı başvurularını değerlendirme konusunda takındığı keyfi tutum sonucunda pek çok gazetecinin basın kartı başvuruları ya reddedilmekte ya da uzun sürelerle bekletilmektedir. Bu durum gazeteciler üzerindeki baskının politik ve idari nitelikli yeni bir formu olarak değerlendirilebilir.

Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı da öne çıkan bir diğer başlıktır. 2021’de gazetecilerin yüzde 86,8’i işe dönük gelecek kaygısı taşıdığını vurgularken bu oran 2022’de 87,9, 2023’te ise 85,5 olmuştur. Dolayısıyla her on gazeteciden yaklaşık 9’u geleceğine dönük kaygı duymaktadır. Bu kaygılar bir yandan işten çıkarılma diğer yandan ise mesleği layıkıyla icra edememekle ilişkilidir. Bu durum hem gazeteciler hem de gazetecilik mesleği bakımından oldukça vahimdir.

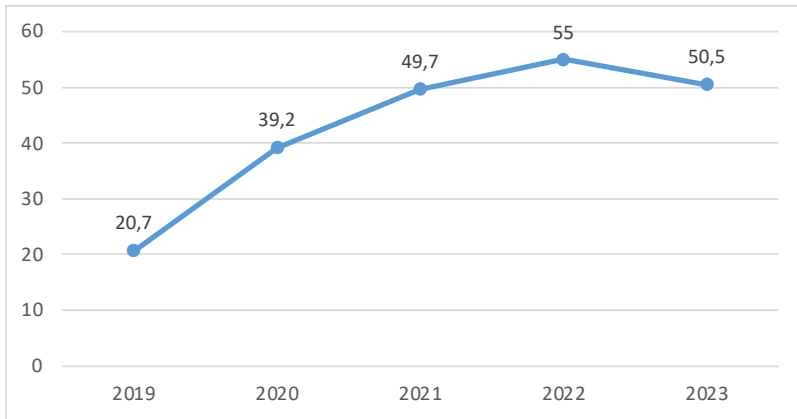
Grafik 43. Yıllara Göre Sansüre Uğrama

Çalışma süreçlerinin yanı sıra haber üretim pratiklerinde karşılaşılan sorunlara da değinmek gereklidir. Gazeteciler için sansür ve otosansür kalıplaşmış bir sorun olarak öne çıkmaktadır. 2019'da gazetecilerin yüzde 39,8'i doğrudan ya da dolaylı şekilde sansüre maruz kaldığını belirtmiştir. Bu oran 2020'de 35,4, 2021'de yüzde 59,6, 2022'de yüzde 61,2 ve 2023'te yüzde 60,2 olmuştur (Grafik 43). Buna göre her beş gazeteciden üçü belirli bir biçimde sansüre uğramaktadır.

Bu tablo, sansür konusunda Türkiye'deki medyanın oldukça zorlu bir süreçte bulunduğunu göstermektedir. Sansürün yaygınlığı, medyanın içinde bulunduğu baskı ortamının derinliğini gösterdiği kadar, sansürün doğallaşması tehlikesini de içinde barındırmaktadır.

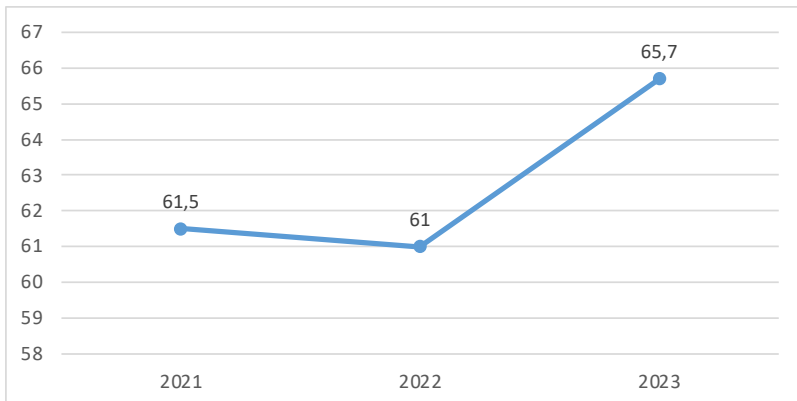
Grafik 44. Yıllara Göre Otosansür

Haber üretim sürecinde sansür kadar önemli bir diğer olgu da otosansürdür. Otosansür, gazetecilerin, yayınlanmayacağı ya da eleştirileceği kaygısıyla haberlerinden vazgeçmeleri ya da haberdeki bazı unsurları kendi pratikleriyle sansüre uğratmaları olarak tanımlanabilir. Otoriter siyasi iklimlerde otosansür, neredeyse sansür kadar yaygın ve ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. "Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu" yarısına katılanların oranı 2019'da yüzde 20,7 iken bu oran 2020'de yüzde 39,2'ye yükselmiştir. 2021'de yüzde 49,7, 2022'de yüzde 55 ve 2023'te yüzde 50,5 olmuştur (Grafik 44).

Görüleceği gibi haber üretiminde otosansür giderek artmıştır. Gazetecilerin yarısından çoğu otosansürü deneyimlemektedir. Bu durum oldukça kaygı vericidir.

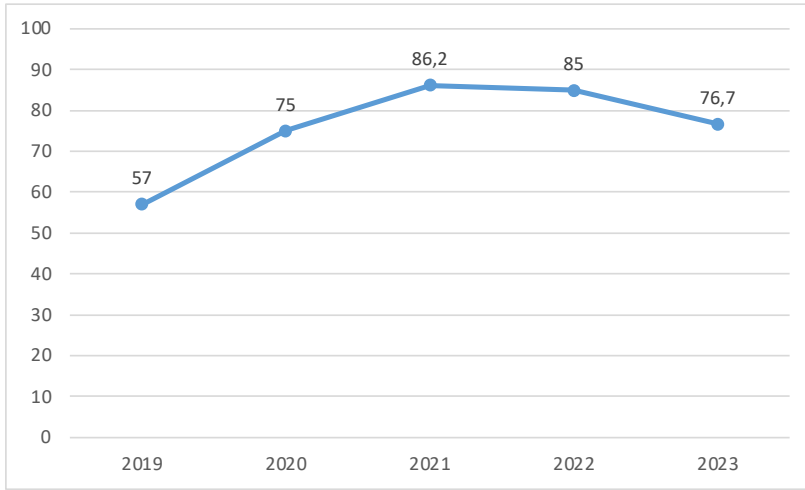
Grafik 45. Yıllara Göre Gazetecilik Faaliyetlerinden Ötörü Tehdit Alma Durumu

Haber üretim sürecinde öne çıkan bir diğer sorun gazetecilik faaliyetlerinden dolayı tehdit almaktır. 2021 yılında yüzde 61,5 olan bu oran 2022'de yüzde 61 olmuş, 2023'te ise yüzde 65,7'ye yükselmiştir (Grafik 45). Gazeteciler çalışma koşullarındaki, sansür ve otosansür süreçlerindeki tüm zorluk ve kaygılarına ek olarak bir de doğrudan tehdit edilmekle karşı karşıyadırlar. Bu durum, bir yandan gazetecilerin üzerindeki yüklerin ağırlığını göstermesi açısından önemlidir. Diğer yandan ise özgür haber üretimi önündeki engellerin ne kadar katmerlenmiş olduğunu ortaya sermektedir.

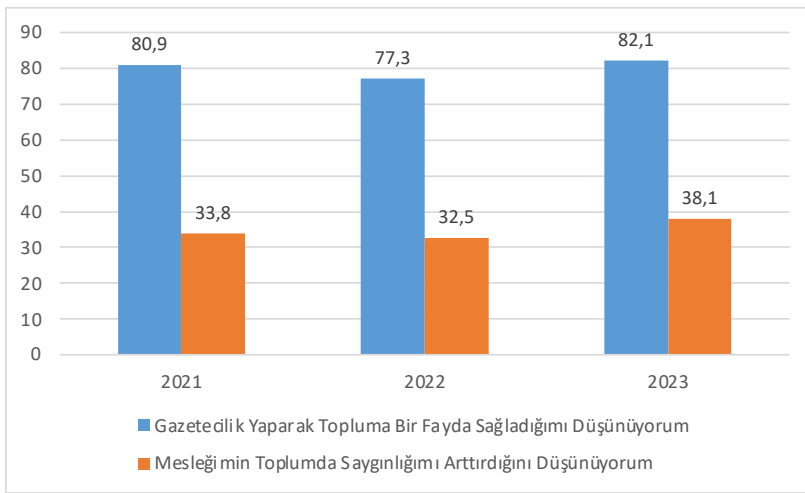

Grafik 46. Yıllara Göre Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığa Uğrama

Bu sorunlara paralel olarak, özellikle kadın gazeteciler için geçerli olan bir diğer unsur cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramaktır. Gazetecilik faaliyetini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kadın gazetecilerin oranı 2019 yılında yüzde 57 iken bu oran 2020’de yüzde 75’e yükselmiştir. Sonraki yıllarda ise artış devam etmiştir. 2021’de yüzde 86,2, 2022’de yüzde 85, 2023’te ise yüzde 76,7 olmuştur (Grafik 46). Gelinen noktada her dört kadın gazeteciden üçü gazetecilik faaliyetleri sırasında cinsiyetlerinden dolayı çeşitli düzeylerde ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedirler.

Grafik 47. Yıllara Göre Toplumsal Fayda ve Saygınlık İlişkisi

Gazetecilerin mesleğin anlamı ve değeri üzerine görüşleri de yıllar içerisinde incelendiğinde belirli bir örüntünün varlığı tespit edilebilmektedir. Gazeteci olmanın giderek değersizleştiği yönündeki görüşler 2021 yılında yüzde 79,3, 2022’de yüzde 81,9, 2023’te ise yüzde 80,7 olarak belirlemiştir. Bu durum her on gazeteciden 8’inin mesleğin giderek değersizleştiği fikrine sahip olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde gazeteciler, gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladıklarını fakat mesleklerinin onlara toplumsal saygınlık kazandırmadığını ifade etmektedirler (Grafik 47). Yıllar içerisinde izlenebilen veriler, bu konuda oldukça yerleşmiş bir yargının varlığını göstermektedir. Bu sonuçlar, gazeteciliğin değersizleştiği yargısıyla uyumlu görünmektedir.

Buna paralel bir başka örüntü “mesleği eskiden daha çok severdim” yargısıdır. 2021 yılında gazetecilerin yüzde 67,5’i mesleğini eskiden daha çok sevdiğini belirtirken bu oran 2022’de yüzde 66,8 olmuş, 2023’te ise yüzde 75,3’e ulaşmıştır. Dolayısıyla her dört gazeteciden üçünün mesleğini artık eskisi kadar sevmediği görülmektedir. Bu sonuçlar, yukarıda belirtilen saygınlık ve değersizleşme sonuçlarıyla birlikte düşünüldüğünde oldukça üzücü bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Değinilmesi gereken son örüntü, gazetecilerin mesleki dayanışmaya dönük değerlendirmeleridir. Gazetecilerin çoğu meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışmanın bulunmadığında hemfikirdirler. 2021’de gazetecilerin yüzde 60,1’i, 2022’de yüzde 58,2’si ve 2023’de yüzde 58,1’i bu yönde fikir belirtmişlerdir. Yıllar içinde oranların neredeyse değişmeden kalması da bu konuda kalıplaşmış bir yargının gazetecilerde oldukça güçlü biçimde var olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Gazetecilerin çalışma koşullarına, haber üretim süreçlerine, mesleklerinin ve kendilerinin toplumsal anlamına ve değerine ilişkin görüşleri oldukça zorlu bir manzara sunmaktadır. Bu manzaranın oluşmasında bir yanda yıkıcı neoliberal politikaların yarattığı derin güvencesizlik ve geleceksizlik durumunun, diğer yanda ise artan siyasi otoriterleşme ve baskı ortamının etkili olduğu vurgulanmalıdır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, önceki yıllarda gerçekleştirilen araştırmalarla oldukça benzer sonuçlar sunmaktadır. Bulgular ve yıllar arasında gerçekleştirilen karşılaştırmalar, gazetecilikteki olumsuz durum ve eğilimlerin ne yazık ki aynı şekilde sürdüğünü, hatta kimi alanlarda daha da olumsuz bir tablonun ortaya çıktığını göstermektedir. Elbette yapısal hale gelmiş sorunların bu araştırmaların gerçekleştirildiği beş yıllık süreçte ortadan kalkması beklenebilir fakat eğilimin yönünün de hala olumsuzla doğru olması kaygı vericidir.

Sonuçlar gazetecilikteki kötü çalışma koşullarının, uzun çalışma sürelerinin ve düşük ücretlerin sürmekte olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde haber üretim süreçlerinde suçlanma, gözaltına alınma ya da yargılanma gibi kaygıların gazetecilerde içselleşmeye devam ettiği, sansür- otosansür gibi pratiklerin önemli sorun alanları olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Tüm bunların sonucunda bir meslek olarak gazeteciliğin toplumsal anlam ve itibar bakımından giderek değersizleştiği ve bunun gazeteciler tarafından da ifade edildiği belirtilmelidir. Bu değersizleşme, gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkilerin değişmesinde, mesleklerinin toplumsal anlam ve değeri konusundaki motivasyonlarının yıpranmasında kendini göstermeye devam etmektedir. Türkiye’de gazeteciler yoğun koşullarda çalışmaktadır, haber üretim süreçlerinde korunmasız bırakılmaktadır, mesleki ve toplumsal değersizleşmeyi deneyimlemektedir. Dolayısıyla mesleğe dönük yüksek memnuniyetsizlik içinde olmayı sürdürmektedirler.

Oldukça zor koşullarda mesleklerini icra etmeye çalışan ve pek çok engelle karşı karşıya gelen gazeteciler, bir yandan da meslektaşlar arasındaki dayanışmanın bir hayli düşük olduğunu belirtmektedirler. Bu durumun oluşmasında bir yandan artan otoriterleşme ve yıkıcı ekonomik koşulların etkisi tahmin edilebilir. Diğer yandan ise özellikle 1990’lardan beri gazetecilik alanında yaşanan örgütsüzlüğün, mesleki ve yaşamsal ayrışmaların ve değerler dünyasında kolektif yaklaşımlardan bireyciliğe doğru gerçekleşen ideolojik dönüşümün etkisinin olduğu da iddia edilebilir. Türkiye medya ortamının, uğradığı basınç karşısında derinden sarsılmasının ve kırılma eğiliminin artmış olmasının bir nedeni de mesleki dayanışmanın düşüklüğüdür. Bu durumun mesleki memnuniyetsizliği pekiştirici bir etkide bulunduğu vurgulanabilir.

Türkiye’de gazeteciliğin demokratik süreçlerdeki işlevinin daha etkin ve kapsamlı hale gelmesinin her şeyden önce gazetecilerin çalışma ve haber üretme koşullarının iyileştirilmesine, gazetecilerin kendilerini toplumsal olarak yeniden üretebilmelerine ve bu bağlamda mesleklerinin niteliğini daha da artırabilmelerine bağlı olduğu belirtilebilir. Bu konuda gerekli adımların atılması yalnızca gazeteciler için değil Türkiye’de demokratik bir toplumun yeniden inşası için de zorunlu görünmektedir.